

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра слов'янської філології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ГУСТАТОРНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ: КОМПАРАТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.033 Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська
Освітня програма	Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська

КвР ФППм.024009.01.02.00

Здобувачки 2 курсу групи ФППм-24-1 Світлани БУЛАНОВОЇ

Керівник – канд. філ. наук, доцент Людмила СТАНІСЛАВОВА

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри
слов'янської філології

Наталія ТОРЧИНСЬКА

15.12.25

Дата

Хмельницький 2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація	035.033 Слов'янські мови та літератури
Освітня програма	Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад включно), перша – польська

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри слов'янської філології

 Наталія ТОРЧИНСЬКА

15 жовтня 2024 року

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Буланової Світлани Іванівни

1. Тема роботи: «Густаторні фразеологізми в польській та українській мовах: компаративне дослідження».

Керівник роботи – Станіслава Людмила Леонідівна, кандидат філологічних наук, доцент.

Затверджено наказом ректора університету № 65 від 25 серпня 2025 року.

2. Термін подання студентом завершеної роботи – грудень 2025 року.

3. Вихідні дані до роботи.

Актуальність дослідження густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах зумовлена високою культурною значущістю смакового коду в мовній картині світу обох народів, потребою в систематизації та теоретичному осмисленні когнітивних механізмів метафоризації смаку, а також необхідністю виявлення міжмовних відповідностей та асиметрій, що є критично важливим для перекладацької практики та міжкультурної комунікації

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити).

- розглянути теоретичні засади вивчення фразеології та визначити класифікаційні підходи до густаторних одиниць;
- проаналізувати структурно-граматичні моделі та виявити семантичні групи смакових фразеологізмів у польській та українській мовах;
- описати когнітивні механізми метафоризації смакових характеристик та їх роль у формуванні мовної картини світу;
- здійснити компаративний аналіз польського та українського фразеологічного матеріалу для виявлення спільних рис та національної специфіки;
- визначити культурні чинники, що впливають на формування густаторних фразеологізмів, та окреслити проблеми їх перекладу й міжмовних відповідностей;
- узагальнити результати дослідження, сформулювати висновки щодо структурно-семантичних та лінгвокультурних особливостей густаторної фразеології

5. Графічного матеріалу немає.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	ПРИЗВИЩЕ, ім'я та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання отримав
	немає		

7. Дата видачі завдання – 15 жовтня 2024 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва розділу кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Обрання теми кваліфікаційної роботи	вересень 2024 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	вересень 2024 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	вересень- листопад 2024 року	
4	Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	грудень 2024 – квітень 2025 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірниках наукових праць та участі у конференціях	січень-листопад 2025 року	
6	Написання другого розділу кваліфікаційної роботи	квітень-вересень - 2025 року	
7	Написання третього розділу кваліфікаційної роботи	вересень- листопад 2025 року	
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи	листопад 2025 року	
9	Остаточне завершення кваліфікаційної роботи	грудень 2025 року	
10	Подача кваліфікаційної роботи на кафедру	грудень 2025 року	

Здобувач

Керівник кваліфікаційної роботи

Світлана БУЛАНОВА

Людмила СТАНІСЛАВОВА

Анотація

Тема роботи: «Густаторні фразеологізми в польській та українській мовах: компаративне дослідження»

Автор – Світлана БУЛАНОВА

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент Людмила СТАНІСЛАВОВА

Обсяг кваліфікаційної роботи – 86 сторінок, із них 76 сторінок основного тексту.

Робота містить 13 таблиць, 84 джерел посилання.

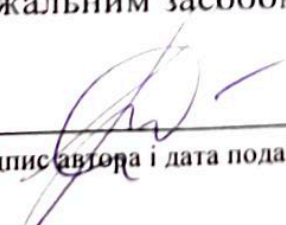
Ключові слова: фразеологія, густаторний код, смакова метафора, семантика, структура, компаративний аналіз, переклад, польська мова, українська мова.

Фразеологічний простір будь-якої мови має свої специфічні особливості. Ужиток фразеологізмів різниться залежно від ментальності народу, історичних традицій та культурних кодів. Не стала винятком густаторна (смакова) фразеологія польської та української мов, де мовна фіксація смакових відчуттів відбиває не лише фізіологію сприйняття, а й свосвідність побудови оцінної думки. Мета – здійснити компаративний аналіз густаторних фразеологізмів, схарактеризувати їхню структуру, семантику та функціонування. Предмет дослідження – структурно-семантичні, когнітивні та перекладацькі особливості смакових фразеологізмів у польській та українській мовах.

Тенденція метафоризації об'єктів навколишньої дійсності через смак у слов'янському мовознавстві, зокрема й в українському та польському, залишається схожою. Із-поміж аналізованих одиниць переважають фраземи з компонентами «солодкий» та «гіркий». Густаторні одиниці різняться тією роллю, яку виконують у мовленні: виокремлюємо як повні еквіваленти, так і національно-специфічні лакуни. Така розмаїтість семантичних відтінків та їхніх стилістичних функцій зумовлюється як спільним походженням мов, так і відмінностями у культурних кодах та принципами використання смакових образів у різних контекстах.

Виконане дослідження дозволяє зробити висновок, що густаторні фразеологізми формують розгалужену систему оцінних значень, а їхні художні функції урізноманітнюються, зростає семантична навантаженість, посилюється конотативне, експресивне наповнення образів (особливо іронічне у польській мові) – аж до переростання їх у стійкі символи. Вимогливий аналіз цих одиниць та врахування їхньої специфіки під час перекладу робить густаторні фразеологізми одним із найважливіших компонентів мовної картини світу й дійовим виражальним засобом.

Автор

підпис автора і дата подання роботи до захисту

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУСТАТОРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ	9
1.1. Поняття фразеологізму та підходи до його визначення	9
1.2. Смак як когнітивний та лінгвокультурний концепт.....	12
1.3. Густаторні фразеологізми: сутність та класифікаційні підходи	13
1.4. Теоретичні підходи до дослідження густаторної метафорики.....	14
1.5. Стан дослідження густаторної фразеології в українському та польському мовознавстві.....	15
1.6. Класифікація смакових фразеологізмів та принципи їх виділення	17
1.7. Джерела та лексикографічні ресурси для дослідження густаторних фразеологізмів	21
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГУСТАТОРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	24
2.1. Джерела формування густаторних фразеологізмів: лексичні, культурні та образні основи	24
2.2. Лексико-семантичні групи густаторних фразеологізмів	28
2.3. Структурно-граматичні моделі густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах	30
2.4. Семантичні механізми та системні опозиції в густаторній фразеології ..	34
2.5. Прагматичні функції густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах	38
2.6. Висновки до розділу 2	42
РОЗДІЛ 3. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ГУСТАТОРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ.....	46
3.1. Методологічні засади компаративного аналізу	46
3.2. Типи відповідності густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах.....	48
3.3. Семантичні поля та моделі концептуалізації смаку в польській та українській мовах	55
3.4. Асиметрія та лакуни у складі густаторних фразеологізмів.....	60
3.5. Перекладознавчі аспекти відтворення густаторних фразеологізмів	64
3.6. Висновки до розділу 3	70
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	73
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	79

ВСТУП

Активний розвиток міжкультурних, освітніх та соціальних контактів між Україною та Польщею в останні десятиліття значно підвищив інтерес до порівняльного вивчення мов обох народів, зокрема до фразеологічних систем. Фразеологія, як одна з найбільш образних і культурно насичених ділянок мови, відображає ментальність, національний досвід, стереотипи поведінки та оцінювання, а також специфічні когнітивні механізми, притаманні різним народам.

У сучасних польських і українських лінгвістичних студіях вагомий внесок у розвиток фразеології здійснили численні дослідники, які репрезентують різні наукові школи й підходи. Серед польських учених М. Balowski [44], W. Chlebda [49-51], M. Bańko [45], M. Sułkowska [76], S. Skorupka [66-67], A. M. Lewicki [59-60] та S. Wa̧ba [43] зосереджувалися на структурно-семантичних моделях фразеологізмів, їхній лексикографічній фіксації, функціонуванні в дискурсі, культурних конотаціях та ідіоматичності. Українська фразеологічна наука представлена працями Л. Г. Скрипник [27], В. М. Білоноженка [5], І. С. Гнатюк [5], І. М. Мирошніченко [24] В. Д. Ужченко [32] та Ю. В. Швець [41-42], які розробляли питання класифікації, семантики, функціонування, перекладу та лексикографічного опису фразеологічних одиниць, приділяючи особливу увагу їхній культурній специфіці й когнітивному потенціалу. Сукупність цих досліджень формує теоретичне підґрунтя сучасного аналізу фразеологічних систем слов'янських мов та визначає міждисциплінарний характер фразеологічної проблематики.

Одним із найбільш продуктивних і культурно маркованих типів фразеологізмів є густаторні – тобто ті, що містять ознаки смаку або пов'язані з процесами споживання їжі, кулінарними традиціями та сенсорними враженнями.

Смак як фізіологічне відчуття лежить в основі великої кількості метафор і переносних значень, притаманних багатьом мовам світу. Категорії

«солодке», «гірке», «кисле», «солоне», «гостре» застосовуються для опису емоційних станів, стосунків, поведінки, соціальних явищ, оцінок характеру чи життєвих подій. Густаторна метафорика виступає універсальним механізмом концептуалізації реальності, проте конкретні образи, символи та сфери перенесення залежать від культурного досвіду носіїв мови. Саме тому густаторні фразеологізми становлять ключовий матеріал для аналізу взаємодії мовної структури й ментальної моделі світу.

Українська та польська мови як близькоспоріднені слов'янські мають значну кількість спільних семантичних моделей, проте й демонструють помітні відмінності у розвитку фразеологічних засобів, що пов'язано з особливостями історичної культурної традиції, гастрономічних практик і соціального досвіду. У фразеологічних системах двох народів фіксуємо як паралельні одиниці («солодка мрія» – *słodkie marzenie*, «гірка правда» – *gorzka prawda*), так і елементи, що не мають прямої відповідності («солодкі обіцянки» – *słodkie słowa*, «не до смаку» – *nie w smak komuś*, «кусати лікті» – *gryźć się czymś*, «гострий язик» – *ostrzy język*). Усе це зумовлює необхідність системного порівняльного аналізу.

Незважаючи на зростання інтересу до лінгвокультурологічних і когнітивних досліджень, питання густаторної фразеології як окремого семантичного поля у польській та українській мовах залишається недостатньо опрацьованим. Лише поодинокі праці зосереджуються на смакових метафорах або аналізують конкретні групи лексики, проте комплексного компаративного дослідження двох споріднених мов у цьому аспекті досі немає. Така ситуація актуалізує тему даної магістерської роботи.

Актуальність дослідження зумовлена:

- високою культурною значущістю смакового коду в мовній картині світу;
- потребою систематизації густаторних фразеологізмів польської та української мов;

- актуальністю дослідження когнітивної символіки смаку у двох споріднених культурах;
- необхідністю виявлення міжмовних відповідностей та асиметрій, важливих для перекладу;
- браком комплексних наукових досліджень у цій сфері.

Мета дослідження – здійснити компаративний аналіз густаторних фразеологізмів польської та української мов, визначити їх структурно-семантичні параметри, когнітивну основу, культурні особливості та міжмовні відповідності.

Для досягнення мети ставляться такі **завдання**:

1. розглянути теоретичні засади вивчення фразеологізмів та смакової метафорики;
2. визначити класифікаційні підходи до густаторних фразеологізмів;
3. проаналізувати структурно-граматичні моделі густаторних фразеологізмів;
4. виявити семантичні групи смакових фразеологізмів;
5. описати когнітивні механізми метафоризації смакових характеристик;
6. здійснити порівняльний аналіз польського та українського фразеологічного матеріалу;
7. визначити культурні чинники формування густаторних фразеологізмів;
8. окреслити проблеми перекладу та міжмовних відповідностей.

Об'єкт дослідження – густаторні фразеологізми польської та української мов.

Предмет дослідження – структурні, семантичні та когнітивно-культурні характеристики цих фразеологізмів.

Методи дослідження:

- описовий і структурний;

- компонентний аналіз;
- когнітивно-метафоричний аналіз;
- порівняльно-історичний;
- зіставний (компаративний);
- кількісний аналіз вибірки.

Джерельна база включає:

Джерельною базою для дослідження стали українсько-польські та польсько-українські словники:

- Słownik języka polskiego. URL: <https://sjp.pwn.pl/> [77],
- Wielki polsko-ukraiński słownik frazeologiczny z indeksem. Koноnenko I. Warszawa, 2023. 732с. [56],
- Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami. URL: <https://sjp.pwn.pl/oferta/haslo/Wielki-slownik-frazeologiczny-PWN-z-przyslowiami;5724366.html> [78]
- Словник фразеологізмів української мови. Укл. В. Білоноженко, та ін. Відп. ред. В. Винник. Київ : Наукова думка, 2003. 788с. [31],
- Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів. Кононенко І., Співак О. За ред. Кононенко І. Київ : Вища школа, 2008. 343с. [20],
- Фразеологічний словник української мови. Ужченко В., Ужченко Д. Київ : Освіта, 1998. 224с. [32]

Теоретичне значення одержаних результатів полягає в поглибленні та систематизації знань про специфіку фразеологічної картини світу української та польської мов. Дослідження робить внесок у розвиток порівняльної фразеології, уточнюючи типологічні подібності та відмінності в семантиці, структурі й функціонуванні густаторних одиниць у близькоспоріднених мовах. У роботі набули подальшого розвитку положення когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології щодо механізмів сенсорної метафоризації: доведено, що смаковий код є універсальним інструментом концептуалізації

абстрактних понять (емоцій, моралі, соціальних відносин), який, однак, реалізується через національно-специфічні культурні символи. Результати дослідження розширюють уявлення про семантичні поля «солодкого», «гіркого», «кислого», «солоного» та «гострого» як базові категорії оцінного сприйняття дійсності, а також виявляють закономірності міжмовної асиметрії, що є важливим для теорії перекладу та міжкультурної комунікації.

Практичне значення роботи визначається можливістю безпосереднього впровадження її результатів у навчальний процес та перекладацьку діяльність. Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані:

- у викладанні нормативних курсів «Сучасна польська мова» (розділи «Лексикологія», «Фразеологія»), «Порівняльна граматики слов'янських мов», «Теорія і практика перекладу», а також спецкурсів з лінгвокраїнознавства та етнолінгвістики;

- у лексикографічній практиці – для уточнення семантичних характеристик та стилістичних позначок у двомовних фразеологічних словниках, а також при укладанні навчальних посібників і розмовників;

- у перекладацькій діяльності – як джерело рекомендацій щодо вибору адекватних стратегій відтворення смакової метафорики та подолання проблем міжмовної асиметрії й лакуарності;

- у викладанні польської мови як іноземної – для формування лінгвокультурної компетенції студентів, пояснення конотативних нюансів та специфіки національного менталітету поляків.

Апробація: результати дослідження представлено й обговорено на засіданнях кафедри слов'янської філології Хмельницького національного університету; на конференціях різного рівня:

- III Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Проблеми філології: історія та сучасність» (Хмельницький, 21 лютого 2025 року);

– Всеукраїнська студентська науково-практична конференція «Актуальні проблеми лінгвістики та лінгводидактики» (Умань, 2–3 квітня 2025 року)

Публікації:

– «Компаративний аналіз густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах» (Збірник наукових праць №18. Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика. Хмельницький, 2025).

– «Фразеологічні лакуни в системі густаторних одиниць польської та української мов» (Збірник наукових праць №19. Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика. Хмельницький, 2026. Подано до друку).

Структура. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та переліку джерел посилення (84 позицій).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГУСТАТОРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ

1.1. Поняття фразеологізму та підходи до його визначення

Фразеологія як окрема галузь мовознавства розглядається дослідниками як одна з найбільш культурно навантажених і когнітивно значущих частин лексичної системи мови. Фразеологізми акумулюють історичний досвід, національну образність, ментальні моделі та усталені культурні оцінки. У сучасній лінгвістиці існує чимало визначень фразеологізму, що свідчить про багатомірність і складність цього явища.

Під фразеологізмом розуміють семантично цілісні, відносно стійкі (з допуском варіантності), відтворювані й експресивні одиниці мови, організовані за моделлю словосполучення (сполучення слів) або речення. У Словнику розкривається значення фразеологічних зворотів, показується їхнє реальне функціонування, подається граматична й стилістична характеристика, наводяться синонімічні, а в окремих випадках – й антонімічні вислови. Можливо, вперше так рясно подаються історичні, етимологічні та культурно-етнічні коментарі.

У класичному розумінні фразеологізм – це мовні одиниці з цілісним значенням, які характеризуються відносною структурною стійкістю (за наявності можливих варіантів), відтворюваністю в готовому вигляді та виразністю, і будуються за моделями словосполучення або речення. Таке визначення подано у фразеологічному словнику української мови (Ужченко В.Д., Ужченко Д.В.) [32]

Фразеологічний зворот, фразеологізм – це усталене в певній мові сполучення слів, повністю або частково лексикалізоване, значення якого зазвичай відрізняється від того, що випливало б із значень окремих слів, що його утворюють. [76] Таку думку можна зустріти в праці польської авторки М.Скорупської.

У польському мовознавстві фразеологізми класифікувалися за різними критеріями. Найбільш поширеною є теорія, запропонована С.Скорупкою [67]. Ця концепція передбачає поділ фразеологізмів залежно від граматичного характеру (граматична, або формальна класифікація) та залежно від типу семантичного зрощення (семантична, або функціональна класифікація).

З граматичного погляду теорія виокремлює три типи фразеологічних зворотів:

Вираз – центром виступає, як правило, іменник, прикметник, дієприкметник або прислівник. Наприклад: *dużo opadów* («багато опадів»), *czerwone i czarne* («червоне і чорне»).

Фраза – це речення, більшою чи меншою мірою усталені, часто повторювані та тісно пов'язані семантично. До фраз належать прислів'я, сентенції, максими, тобто структури, що мають форму речення або його еквівалента.

Зворот – центром виступає дієслово або дієприслівник. Приклади: *kochać kogoś na zabój* («кохати когось до нестями»), *biorąc pod uwagę* («беручи до уваги»).

За А. М. Левицьким [59-60] фразеологізми поділяють на п'ять синтаксичних типів і два типи за способом функціонування значення.

1. Фрази. Можуть функціонувати як повні речення і не потребують додаткових складників. Можуть бути частиною довшого тексту чи реплікою в діалозі. Наприклад: *Wyszło szydło z worka, Ręce opadają, Na dwoje babka wróżyła, Jak sądzisz, zdążymy na pociąg?*

2. Звороти. Функціонують як дієслова. Щоб утворити речення, потребують іменникового додатка. Наприклад: *trząść się jak galareta* → *ktoś trzęsie się jak galareta, akcje idą w górę* → *czyjeś akcje idą w górę*

3. Іменникові вирази. Функціонують як іменники. Наприклад: *biały kruk, twardy orzech do zgryzienia, kula u nogi, kukulcze jajo.*

4. Означальні вирази. Означають іменники, дієслова, прикметники або прислівники. Наприклад: *z krwi i kości, z duszą na ramieniu, krótko i węzłowato, (cicho) jak makiem zasiał.*

5. Фразеологічні індикатори. Виконують допоміжні функції: прийменників (*w związku z czymś*); сполучників (*albo... albo...*); часток (*też mi coś, otóż to*).

За способом функціонування значення: ідіоми – фразеологізми з нерегулярним, повністю переносним значенням і фраземи (сполучення) – сталі поєднання, зміст яких належить до сфери значення головного слова.

Українські дослідники (В. Білоноженко, [5-6] Л. Скрипник, [27] Ф. Медведєв [23]) підкреслювали відтворюваність, стійкість і цілісність значення, що дозволяє відрізнити фразеологізми від вільних словосполучень.

Серед характеристик, притаманних фразеологічним одиницям, мовознавці найчастіше виділяють:

- сталість компонентного складу (заміна чи пропуск елементів призводять до руйнування значення або функціонування одиниці);
- стереотипність уживання (сполуки існують у мові як готові формули);
- семантичну злитість (значення є образним та метафоричним, нерідко віддаленим від буквального);
- лексичну та граматичну неподільність (компоненти не мають автономії у межах фразеологізму);
- культурну маркованість (у семантиці відображені традиції, побут, ритуали, стереотипи).

Сучасна фразеологія ґрунтується на трьох основних наукових підходах:

- лексикографічному (словникові дефініції, класифікації фразеологізмів);
- структурно-семантичному (розподіл на фразеологізми-єдності, зрощення, сполучення);

- когнітивному та лінгвокультурологічному, який акцентує на культурній символіці образів.

Когнітивний підхід є ключовим у дослідженні густаторних фразеологізмів, оскільки саме смакові відчуття лежать в основі багатьох концептуальних метафор, що моделюють фразеологічні значення.

1.2. Смак як когнітивний та лінгвокультурний концепт

Смак (лат. *gustus*) належить до базових людських відчуттів, які формують чуттєву картину світу. Він тісно пов'язаний не лише з фізіологією, але й з емоційним, ціннісним і культурним досвідом народу. У мовознавстві смак розглядається як універсальний сенсорний концепт, що реалізується через низку семантичних полів та метафор, а саме:

- солодке – щось приємне, бажане, хвалебне;
- гірке – страждання, правда, розчарування;
- кисле – невдоволення, роздратування;
- солоне – дорожнеча, недосяжність, іронія;
- гостре – гострий розум, язик, критика.

Смакові категорії формують своєрідну сенсорну типологію емоцій, що властива багатьом мовам, проте реалізована по-різному. Густаторна метафорика має природне походження: людина переносить характеристики їжі на абстрактні поняття (емоції, стосунки, події), оскільки смакова інформація є однією з найпотужніших у когнітивній системі.

У науковій літературі виділяють такі механізми метафоризації смаку [36,37,54]:

1. перенесення фізіологічного досвіду на емоційний стан: солодко на душі, гірко на серці, кисла міна.
2. ціннісне оцінювання: солодкі слова, гіркий урок, солоня ціна.
3. характерологічні метафори: гострий язик, солоденький хлопець, кислий характер.

4. оцінка ситуацій та поведінки: підсолодити правду, з'їсти когось, *взяти на зуб (wziąć na zęb)*.

5. соціокультурні метафори: різні страви та їх смак символізують частини побуту, свят, традицій.

У польській і українській культурах смак має особливо важливе значення через багату гастрономічну традицію, що знайшла відображення у фразеології.

1.3. Густаторні фразеологізми: сутність та класифікаційні підходи

Густаторні фразеологізми (від лат. *gustus* – смак) – це стійкі сполучення слів, у структурі яких присутні:

– назви смаку (солодкий, гіркий, кислий, солоний, гострий; *słodki, gorzki, kwaśny, słony, ostry*);

– назви страв або продуктів зі смаковою характеристикою (мед, сіль, оцет, перець);

– дієслова та прикметники, що позначають дію або стан, пов'язаний зі смаком (солодити, гірчити, киснути; *słodzić, gorzknieć, kwaśnieć*).

Ключовими ознаками густаторних фразеологізмів є:

1. наявність смакової семантики або метафори смаку;

2. здатність переносити смакові властивості на абстрактні поняття;

3. специфічна культурна маркованість (солодке – радість; кисле – сарказм; гірке – досвід);

4. стійкість формул у мові (гірка правда, солодка мрія, пол. *słodkie słowa, gorzka pigułka*).

У працях Є. Бартмінського, Е. Пірайнен, Ю. Ковалюк густаторні метафори трактуються як частина сенсорної метафорики, що формує концептуальний простір національної культури. [16,46]

1.4. Теоретичні підходи до дослідження густаторної метафорики

Густаторні фразеологізми знаходяться на перетині кількох теоретичних підходів:

1. Когнітивний підхід (Lakoff, G., Johnson, M.) [58]

Фразеологізми розглядаються як відбиття базових метафор, що структурують мислення:

- «приємне – солодке»,
- «болюче – гірке»,
- «гнів – гострий»,
- «незадоволення – кисле».

2. Етнолінгвістичний підхід (Jerzy Bartmiński, Анна Вежбицька) [46,86]

Кожен смак має унікальну культурну символіку, пов'язану з традиційними стравами, святами, обрядами, міфологією.

Наприклад: у поляків «мед» – символ здоров'я, достатку і свята (miodowy miesiąc), в українців «сіль» – символ гостинності та оберегу.

3. Фразеографічний підхід [80]

Досліджує системність густаторних фразеологізмів у словниках. Наприклад в електронному словнику Wielki słownik języka polskiego PAN.

4. Порівняльний підхід [24]

Спрямований на визначення:

- спільних метафоричних моделей;
- національних розбіжностей;
- фразеологічних відповідників;
- випадків асиметрії.

1.5. Стан дослідження густаторної фразеології в українському та польському мовознавстві

Дослідження густаторної фразеології як окремого напрямку лінгвістичного аналізу формується на перетині когнітивної семантики, етнолінгвістики та фразеографії. У польському та українському мовознавстві ця тематика привертає увагу дослідників у різних аспектах, однак системних порівняльних студій саме на матеріалі польської та української мов наразі бракує. У цьому підрозділі окреслюються основні наукові підходи та внесок провідних учених у вивчення фразеологізмів із семою «смак».

У сучасній польській лінгвістичній традиції смакові фразеологізми привертають увагу переважно в межах загальної фразеології, когнітивних студій та аналізу оцінних значень.

Станіслав Бомба (S. Bąba) у працях *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny* [73] та *Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny* [43] розглядає структуру, норми вживання та варіантність польських фразеологізмів, зокрема тих, що містять смакові елементи (*gorzka prawda*, *kwaśna mina*, *słodkie słówka*). Його дослідження дають надійну фразеографічну базу для аналізу функціонування густаторних фразем у сучасній польській мові.

Войцех Хлебда (W. Chlebda) [49-51] запропонував фразематичний підхід, який дозволяє розглядати фразеологізм як структурно і семантично автономну одиницю. У межах цього підходу смакові фразеологізми інтерпретуються не лише як результат метафоризації, але і як елементи системи з певними регулярними властивостями. Дослідник звертає увагу на мотивування фразем і механізми культурної інтерпретації смакових образів.

Анна Пайдзінська (A. Pajdzińska) [64] у своїх роботах приділяє особливу увагу сенсорній метафоризації, аналізуючи, як смакові відчуття трансформуються в емоційно-оцінні значення. Вона досліджує асоціативні поля «солодкого», «гіркого», «кислого» та «гострого» у польській мовній

картині світу й показує, як ці смакові характеристики формують вторинні, переважно психологічні або соціальні смисли.

Анна Домбровська (A. Dąbrowska) [53] аналізує оцінні та аксіологічні аспекти смакових метафор. Дослідниця показує, що смак є одним із ключових джерел творення позитивних та негативних оцінок у польській фразеології, а «смакові» метафори активно функціонують у дискурсі міжособистісних відносин, емоцій та соціальної поведінки.

Дослідження густаторної та сенсорної метафорики в українському мовознавстві

Українська лінгвістика приділяє значну увагу сенсорним метафорам у контексті етнокультурної семантики та розбудови академічної фразеографії.

У Фразеологічному словнику української мови [35] та низці наукових праць Л. Скрипник [27] і В. Білоноженко [6] описують нормативну базу, структуру й семантичні характеристики українських фразеологізмів. Особливу увагу вони приділяють фраземам із сенсорними параметрами, серед яких чимало густаторних (солодкі слова, гірка доля, кисла мина). Їхні дослідження є ключовими для встановлення лексикографічного статусу смакових фразем.

Олена Селіванова [26] розглядає смакову метафоризацію як частину концептуальної системи людини. У її роботах смак постає одним із базових сенсорних доменів, які беруть участь у формуванні емоційних, інтелектуальних та соціальних концептів. Вона описує моделі «приємне – солодке», «негативне – кисле», «болісне – гірке», що є універсальними для слов'янських мов.

Наталя Бабич [4] у своїх дослідженнях стилістики й лінгвокультурології аналізує культурні символи, пов'язані зі смаком: мед, сіль, гіркоту, гостроту. Дослідниця підкреслює роль смакових концептів у художньому мовленні та фольклорі, де вони виступають важливими маркерами оцінності, емоційного стану та соціальної поведінки.

У роботах Лариси Масенко та Галини Архипенко [3,22] представлено аналіз традиційної їжі як символу української культури. Дослідниці показують, що сіль у народній традиції виступає знаком гостинності, чищення, побажання добра; мед – символом здоров'я та благословення; гірке – ознакою тяжкої долі або страждання. Ці етнокультурні смисли безпосередньо відбиваються у фразеологічних одиницях.

1.6. Класифікація смакових фразеологізмів та принципи їх виділення

У сучасній фразеологічній науці класифікація густаторних фразеологізмів базується на поєднанні структурного, семантичного, когнітивного та культурологічного критеріїв. Смакові фразеологізми становлять особливий тип фразеологічної одиниці, оскільки їхня образність безпосередньо пов'язана з природним фізіологічним досвідом, що дає змогу розглядати їх як універсальні одиниці мовної картини світу, але з урахуванням національно-специфічної символіки.

Структурно-граматичний критерій

Цей рівень класифікації показує, що густаторні фразеологізми присутні у всіх типологічних групах, що свідчить про високу продуктивність смакової метафорики. За структурною організацією густаторні фразеологізми поділяються на:

Фразеологічні зрощення, у яких значення не виводиться з компонентів:

– *медовий місяць*;

– *śłodkie nic*.

Фразеологічні єдності, де зберігається образ, але значення переносне:

– *гірка правда*;

– *ostrzy język*;

– *кисла міна*.

Фразеологічні сполучення, де один компонент є смаковим, а інші – контекстуально залежними:

– *солодкі обіцянки*;

– *gorzka pigułka do przelknięcia*;

– *głodny jak wilk* (хоч і стосується голоду, але метафорично входить у смаковий код).

Прислів'я та приказки зі смаковим компонентом:

– *He все те солодке, що в мед кладуть*;

– *Lepsze słodkie słowo niż gorzka prawda* (рідкісний варіант).

Стереотипні порівняння:

– *солодкий, як мед*;

– *kwaśny jak ocet*.

Семантичний критерій

Семантичний критерій дозволяє окреслити емоційно-оцінну шкалу, на якій функціонують густаторні фразеологізми, і показує, що для обох мов вона загалом спільна за особливими моделями. Семантична класифікація ґрунтується на базових смакових категоріях:

Солодке (позитивна оцінність)

солодкі слова, солодке життя, солодкі сни;

słodkie słówka, słodkie życie, słodka minka.

Гірке (негативна оцінність, досвід, біль, правда)

гірка доля, гірка правда, гіркий досвід;

gorzka prawda, gorzka pigułka, gorzkie doświadczenie.

Кисле (невдоволення, зневага, злий настрій)

кисла міна, кислий погляд;

kwaśna mina, kwaśny humor.

Солоне (вартість, недосяжність, образа, глузування)

солоня ціна, солоні жарти;

słony rachunek, słone żarty.

Гостре (розум, язик, критика, небезпека)

gostрий розум, gostрий язик;

ostrу język, ostrа uwaga.

Безсмаковість / прісність (байдужість, нудьга, невиразність)

прісні стосунки, прісна мова;

у польській: *mdły smak, mdłe wrażenie* (осколько у фразеологізмах трапляється рідше).

Когнітивно-метафоричний критерій

Густаторні фразеологізми утворюються через модель Смак – Емоція або Смак – Характер, що підтверджує універсальні концептуальні метафори:

Таблиця 1

Базовий смак	Когнітивна метафора	Приклади
Солодке	приємне / бажане	<i>солодкі мрії, słodkie słówka</i>
Гірке	неприємне / болюче	<i>гіркий досвід, gorzka prawda</i>
Кисле	негативні емоції	<i>кисла міна, kwaśny humor</i>
Солоне	висока ціна / іронія	<i>солонна ціна, słony rachunek</i>
Гостре	критика / інтелект	<i>gostрий язик, ostrу umysł</i>

Таким чином, когнітивно-семантична класифікація є підґрунтям для подальшого компаративного аналізу (розділ 3).

Функціонально-прагматичний критерій

Густаторні фразеологізми виконують декілька функцій:

1. Емоційно-оцінна – вираження позитивного або негативного ставлення (солодке \approx добре, кисле \approx невдоволення).
2. Характерологічна – опис особистісних рис (*солоденький, ostrу język*).
3. Інтенсивуюча – посилення значення: *гірка правда* (дуже неприємна правда).
4. Іронічна – особливо у польській мові: *słodka minka*.
5. Евфемістична – пом'якшення змісту: *підсолодити правду*.

Етнолінгвістичний критерій: культурна символіка смаку

Етнолінгвістичний підхід підкреслює культурно-історичну основу смакових кодів:

- українська традиція надає сакрального значення солі (гостинність, оберіг);
- польська традиція сильніше метафоризує мед (*miodowy miesiąc* як символ любові та добра);
- гірке в обох культурах асоціюється з життєвими випробуваннями;
- кисле пов'язане із соціальними емоціями (зарозумілість, невдоволення);
- гостре – з інтелектом та мовленнєвою агресією.

Цей критерій надзвичайно важливий для інтерпретації фразеологізмів у перекладі.

Принципи виділення густаторних фразеологізмів для аналізу

Для формування корпусу матеріалу (розділи 2 та 3 роботи) використовуються такі принципи:

Лексичний принцип. Включаються всі фразеологізми, що містять смакові прикметники: *солодкий, гіркий, кислий, солоний, гострий; słodki, gorzki, kwaśny, słony, ostry*.

Семантичний принцип. Одиниці, які не містять смакової лексики, але мають смакову символіку: *медовий місяць, słodka minka, słodkie nic, гірка доля*.

Культурно-асоціативний принцип. Фразеологізми зі стравами або продуктами, що мають символічну смакову роль: *сіль землі, медове життя, kawał chleba, sól w oku*.

Метафоричний принцип. Включення одиниць, де смак переноситься на емоцію чи характеристику.

Функціонально-прагматичний принцип. Відбір одиниць, що активно функціонують у сучасній мові та перекладі.

1.7. Джерела та лексикографічні ресурси для дослідження густаторних фразеологізмів

Комплексне вивчення густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах потребує застосування широкої джерельної бази, що охоплює як традиційні фразеологічні словники, так і сучасні електронні ресурси, корпуси, культурологічні праці та етимологічні дослідження. У цьому підрозділі розглядаються основні типи джерел, на які спирається аналіз, а також обґрунтовується їх значення для виявлення семантичних, структурних і когнітивно-культурних особливостей смакових фразеологізмів.

Фразеологічні словники української мови

Українські фразеологічні одиниці зі смаковим компонентом фіксуються в низці авторитетних фразеографічних джерел:

«Фразеологічний словник української мови» у двох томах (укл. В. Білоноженко, Ф. Медведєв та ін.) [31] – базове джерело для визначення усталених смакових фразеологізмів (гірка правда, солодкі обіцянки, кисла міна, сіль землі).

Праці Л. Скрипник [27], що містять глибокий аналіз компонентної структури українських фразеологізмів і допомагають окреслити смислові межі густаторної лексики.

Словник української мови (СУМ) [30] – джерело тлумачень смакових прикметників і дієслів, необхідних для компонентного аналізу.

Етимологічний словник української мови [10-12] (українські «мед», «сіль», «оцет», «гіркий», «солодкий» тощо) дає можливість простежити історичні зміни семантики смакових одиниць.

Окремі українські прислів'я, які входять до фразеологічного складу, фіксуються у збірниках народної мудрості, що важливо для аналізу національної архетипіки.

Фразеографічні джерела польської мови

Для польської мови застосовано такі основні словники:

«Słownik frazeologiczny języka polskiego» [66] – містить класичні та сучасні польські фразеологізми зі смаком (*gorzka prawda, słodkie słówka, słony rachunek*).

«Wielki słownik języka polskiego PAN» (WSJP PAN) [81] – багатий електронний словник із докладними тлумаченнями та прикладами вживання.

«Uniwersalny słownik języka polskiego» (PWN) [77] – джерело лексичних та стилістичних характеристик смакових прикметників і дієслів.

«Słownik języka polskiego» під ред. В. Дорошевського [74] – історичне джерело, важливе для простеження еволюції смакових образів.

«Nowy słownik frazeologiczny» С. Бомби [73] – містить численні фразеологічні моделі, пов'язані з їжею та смаком (*miodowy miesiąc, gorzka pigułka do przelknięcia, ostry język*).

Фразеологізми польської мови активно досліджуються в культурологічній та етнолінгвістичній площині, що створює додаткову можливість аналізу метафоричного потенціалу смакової лексики.

Електронні корпуси

Для перевірки фактичного функціонування густаторних фразеологізмів використано:

Українська мова:

Національний корпус української мови (НКУМ) [25] – дозволяє відстежити сучасну частотність і контекстуальні особливості (гірка доля, солоні ціна, кислий настрій).

Лінгвістичні платформи УЛІФ [33] – дають дані про слововживання у медіа.

Польська мова:

Narodowy Korpus Języka Polskiego (НКJP) [63] – показує частотність і сучасні вживання фразеологізмів (*kwaśna mina, gorzka prawda, słodka minka*).

Korpus PWN [81] – доступний через «WSJP PAN» і дає додаткові приклади фразеологізації.

Корпусні ресурси дають змогу виявити живу, несловникову фразеологію та нові моделі, що сформувалися останніми роками.

Культурологічні та етнолінгвістичні джерела

Оскільки смак є важливим елементом культурної семіотики, у дослідженні залучено: праці Є. Бартмінського («Język – obraz świata» [46], «Słownik stereotypów i symboli ludowych» [75]); культурологічні дослідження української гастрономічної традиції (Н. Бабич [4], О. Селіванова [26]); праці Анни Вежбицької [82] про універсальні семантичні примітиви та лексичні універсалії; етнографічні джерела про символіку меду, солі, гіркоти та гостроти у слов'янських культурах.

Ці джерела дозволяють простежити, чому саме смакові характеристики перетворилися на фразеологічні образи, і які культурні цінності за цим стоять.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНІ ТА СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГУСТАТОРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Джерела формування густаторних фразеологізмів: лексичні, культурні та образні основи

Густаторні фразеологізми формують окремий сегмент фразеологічної системи, оскільки їхнє значення походить із повсякденного сенсорного досвіду людини. Смакова лексика бере участь у фразеологізації з найдавніших часів, що пов'язано з тим, що їжа та чуттєві враження від неї належать до найбільш важливих сфер життєдіяльності, тісно переплетених з культурою, побутом, ритуалами, оцінками поведінки та емоційними станами.

У польській та українській мовах джерела формування густаторних фразеологізмів можна умовно поділити на три головні групи:

1. лексичні джерела;
2. культурно-асоціативні джерела;
3. образно-метафоричні механізми, що забезпечують метафоризацію смаків у позамовні сфери.

Лексичні джерела: базова смакова лексика та продукти харчування

До основи густаторних фразеологізмів входять слова, що позначають основні смакові категорії:

солодкий / słodki,

гіркий / gorzki,

кислий / kwaśny,

солоний / słony,

гострий / ostry,

рідше: *прісний / mdły, терпкий / cierpki.*

Крім цього, важливими є назви продуктів, які мають культурно усталену смакову характеристику:

мед / miód (символ солодкості, достатку, радості);

сіль / sól (символ цінності, гостинності, «суті»);
оцет / ocet (кислий, різкий, неприємний смак);
гірчиця / gorczuca (різкість, жаль);
перець / pieprz (гострота, різкість);
хліб / chleb (часто метафоричний образ основної їжі);
кружало, грудка, ложка меду / łyżka dziegciu (національні символи).

Ця лексика забезпечує фразеологізмам конкретність і чіткість образу. У слов'янських мовах особливо важливим є мед – сіль як полярні символи солодкого та гострого/гіркого смаку, що часто входять до стійких висловів.

Культурні джерела: символіка смаку в польській та українській традиції

Смакові фразеологізми не можуть бути зрозумілі поза культурним контекстом. Українська та польська етнокультурні традиції мають низку спільних рис, але містять і важливі відмінності.

Українська культура віддавна пов'язує смак із:
гостинністю (*хліб-сіль на порозі*),
святковими ритуалами (*мед – обрядова їжа*),
християнською символікою (*гірка доля, гіркі сльози*),
моральними категоріями (*солодкі слова – облесливість, гірка правда – чесність*).

Українські прислів'я демонструють давню національну метафоризацію смаку:

Не все те солодке, що в мед кладуть.
Гірка правда краща за солодку брехню.
Без солі не смачно, без правди не красно.
Гірка брехня швидко розкривається.
Солодко їсться, та гірко робиться.
Не пізнавши гіркого, не знатимеш солодкого.
У польській культурі важливими є інші символи:

мед і солодке – радість, добробут (*miodowy miesiąc*),
оцет – злий, різкий характер (*kwaśna mina*),
гірке – правда, урок, розчарування (*gorzka pigułka*).

Польські прислів'я:

Słodkie słowa prowadzą do zguby.

Prawda bywa gorzka.

Kwaśna mina nie pomoże.

Słodkie życie szybko się kończy.

Gorzka prawda lepsza niż słodkie kłamstwo.

Kto soli nie szanuje, ten szczęścia nie smakuje.

Ці культурні паралелі і відмінності формують національну специфіку смакової фразеології.

Образно-метафоричні механізми формування густаторних фразеологізмів

Густаторні вислови ґрунтуються на універсальних когнітивних механізмах метафоризації, у яких базовий сенсорний досвід смаку використовується для опису емоційних, соціальних, інтелектуальних та культурних категорій.

1. Сенсорна метафора

Принцип: фізичний смак → емоційний або психічний стан.

солодко на душі – відчуття радості;

гірко згадувати – болісний спомин;

киснути від злості – накопичувати негативні емоції;

солодкий сон – приємний, глибокий сон.

ostrzy język – різка манера висловлювання;

słodkie życie – безтурботне, комфортне життя;

kwaśny humor – поганий настрій;

gorzki żal – глибоке розчарування.

2. Емотивна метафора

Принцип: смак слугує репрезентацією емоцій.

гірко на серці – сум, переживання;

солодкі мрії – мрії приємного змісту;

гострий біль – різке емоційне потрясіння.

słodkie słowa – облесливість як емоційний маніпулятивний жест;

gorzkie doświadczenie – негативна емоційна траєкторія;

ktoś zrobił się kwaśny – хтось образився або моментально змінив настрій.

3. Оціночна метафора

Принцип: смак → позитивна або негативна оцінка ситуації чи особи.

солодкі слова – фальшиві, лестоці;

гіркий досвід – негативний, але повчальний досвід;

солоня ціна – завищена вартість;

гострий язик – критична, колюча манера мовлення.

gorzka prawda – неприємна істина;

słona kara – суворе покарання;

słodka mina – удавана доброзичливість;

ostre słowa – різка критика.

4. Соціально-поведінкова метафора

Принцип: смак → соціальні ролі, взаємодія, поведінка.

сіль землі – найкращі люди, опора суспільства;

перцю додати – зробити подію цікавішою, емоційнішою;

без солі і без правди не живуть – соціальна цінність чесності;

солонувато пожартувати – сказати грубуватий жарт.

solić komuś – дратувати когось (регіонально);

dodać pikanterii – зробити щось більш захопливим;

kto soli nie szanuje, ten szczęścia nie smakuje – соціальна й моральна повчальність;

ostre spojrzenia – громадський осуд.

5. Інтелектуально-комунікативна метафора

Принцип: смак → інтелект, думки, когнітивні процеси.

gostрий розум – швидкість і чіткість мислення;

гостра думка – влучне міркування;

висмоктати з пальця (образ смаку) – вигадати щось без підстав.

gostre slowo – точний, майстерний вислів;

wyostrzyć uwagę – зосередитися;

słodkie gadki – риторичні прийоми переконування;

ostrzy jak brzytwa – дуже розумний, проникливий.

6. Образ зворотності / алегорія

Принцип: комбінування протилежних смакових доменів для створення складної метафоричної структури.

ложка дьогтю в бочці меду – щось мале, що псує все добре;

мед та полин – змішані емоції;

солодке слово, а гірке діло – контраст між обіцянками та реальністю.

łyżka dziegciu w beczce miodu – повний фразеологічний відповідник;

miod na serce – велика втіха, задоволення;

słodko-gorzki smak życia – філософське узагальнення життєвого досвіду.

2.2. Лексико-семантичні групи густаторних фразеологізмів

Фразеологізми з компонентом «солодкий / *słodki*»

Семантика «солодкого» у польській та українській мовах демонструє широкий спектр переносних значень.

солодкі сни, солодке життя – позитивні емоції;

солодка мрія – ідеалізація;

солодкі слова, солоденький хлопець – фальш / лестоці;

солодкий обман – ілюзія;

солодка пара – закохані з романтичними стосунками;

солодка усмішка – удавана, надмірно люб'язна;

słodka mowa – улесливість, емоційне підлещування;
słodke горе – змішані емоції;
słodko жити – безтурботно існувати;
zrobić słodko komuś – потішити, полегшити ситуацію.
słodkie słowa – лестоці;
słodka mina – удавана доброзичливість;
słodkie życie – розкіш;
słodka niewinność – удавана наївність;
słodka gadka – улесливі промови;
słodkie obietnice – порожні або брехливі обіцянки;
słodki idiota – наївна, легковірна людина (іронічне);
słodki ciężar – приємне, але відповідальне зобов'язання (часто про дітей);
słodkie przyzwyczajenia – надмірні життєві насолоди.

Спільне: асоціації з задоволенням, красою, обманом, емоційною ніжністю.

Відмінне: у польській мові «сладкість» частіше іронізується (*słodki chłopaczek* – пестливо-іронічне).

Фразеологізми з компонентом «гіркий / gorzki»

Це найбільш стабільна та універсальна смакова категорія.

górka доля, górka правда, гіркий досвід, гіркі сльози, гірко плакати, гіркий шматок хліба, гірка година, ковтати гіркоту.

gorzka prawda, gorzka pigułka, gorzkie rozczarowanie, gorzki los, gorzkie słowa, gorzka lekcja, gorzki uśmiech, gorzka refleksja, gorzki koniec.

Спільне: смисл страждання, краху і водночас очищення через істину.

Відмінне: у польській більше медичних асоціацій (*gorzka pigułka*).

Фразеологізми з компонентом «кислий / kwaśny»

Це категорія соціальної поведінки та емоцій.

kisła mina, кислий настрій, кислий жарт, киснути від злості, посадити комусь кислий настрій, кислий погляд.

kwaśna mina, kwaśny humor, kwaśny żart, kwaśny typ, zrobić się kwaśnym.

Повна міжмовна відповідність, що вказує на подібний концепт: кислота = невдоволення.

Фразеологізми з компонентом «солоний / słony»

solona ціna, solono obійтися, солоний рахунок, solona плата, solona справа, solono заплатити.

słony rachunek, słona cena, słono zapłacić, słona kara, słone koszty, słona nauka.

Спільне: смак «солоний» – «дуже дорогий».

Це універсальна логіка: дефіцит – вартість – солоність.

Фразеологізми з компонентом «гострий / ostry»

ostry język, ostry rozum, ostre słowo, ostry pogląd, ostra replika, ostry charakter, ostry kąt (переносно: складність ситуації).

ostry język, ostra uwaga, ostry umysł, ostre spojrzenie, ostra krytyka, ostre pytanie, ostre podejście.

Усі вислови пов'язані з інтелектуальною чи мовленнєвою активністю, точною критикою, дотепністю.

2.3. Структурно-граматичні моделі густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах

Фразеологічні одиниці зі смаковою семантикою формуються на основі регулярних граматичних моделей, які відтворюються в обох мовах – українській і польській – з високим ступенем структурної подібності. Проте попри спільну слов'янську основу, частина моделей демонструє національно-специфічні риси, пов'язані з традиціями метафоризації смаку та культурними чинниками.

У цьому підрозділі аналізуються структурні типи густаторних фразеологізмів за граматичною організацією, синтаксичним устроєм та формально-семантичною поведінкою компонентів.

Модель «прикметник + іменник» (przymiotnik + rzeczownik)

Це найпродуктивніша модель у смаковій фразеології обох мов. Прикметник, що позначає смак, модифікує абстрактний іменник, створюючи оцінну метафору.

Українська мова: *солодке життя, гірка доля, кислий настрій, солоня цїна, гостре слово, солодка мова, солодкий подарунок (іронічно – підкуп), гіркий жаль, гіркий плач, кисла правда, кислий вираз, солоний жарт, гостра критика, гостре питання.*

Польська мова: *słodkie życie, gorzka prawda, kwaśna mina, słony rachunek, ostry język, słodkie obietnice, słodki uśmiech, słodka niewinność, gorzka lekcja, gorzkie doświadczenie, kwaśny żart, słona kara, słone koszty, ostra odpowiedź, ostra reakcja.*

Спільне: у більшості випадків є повні міжмовні відповідники, що свідчить про спільні когнітивні моделі.

Відмінне: у польській мові прикметник *ostrzy* має ширший спектр переносних вживань (*ostra krytyka, ostry konflikt*), тоді як українське *гострий* частіше обмежується інтелектуальною й мовленнєвою сферою.

Модель «іменник + іменник» (rzeczownik + rzeczownik) через метафору або символічний образ

Метафоричні структури без прямої смакової лексики, але зі смаковою символікою.

Українська мова: *медовий місяць, сіль землі, ложка дьогтю, мед і молоко (щастя, добробут), медові уста, сіль правди, ложка гіркоти, полин долі*

Польська мова: *miodowy miesiąc, sól ziemi, łyżka dziegciu, мед і молоко (щастя, добробут), медові уста, сіль правди, ложка гіркоти, полин долі.*

Спільне: ці фразеологізми повністю віддзеркалюють одна одну в обох мовах, що свідчить про спільність культурних архетипів.

Відмінне: у польській мові образ *miód* частіше й ширше метафоризується як символ любові та насолоди.

Модель «дієслово + іменник» (czasownik + rzeczownik)

Це динамічна модель, у якій смаковий іменник набуває переносного значення через дієслівну дію.

Українська мова: *підсолодити правду, перчитися розмову* (рідко, але засвідчено), *гірчити життя, ковтати гіркоту, сипати сіль на рану, додати перцю* (емоційно активізувати), *солодити комусь душу, гірчити життя, полин у душу внав*.

Польська мова: *posłodzić komuś, przelknąć gorzką pigułkę, zaostrzyć spór, słać komuś* (історично – «завдавати шкоди»), *przelknąć gorzką prawdę, dodać pikanterii, posolić komuś* (завдати шкоди або дошкуляти), *osłodzić komuś życie, zaostrzyć konflikt, dorzucić tyżkę dziegciu*.

Спільне: перенесення смакової дії на комунікативний акт (правда – гірка; слова – солодкі).

Відмінне: польська мова має більше складених дієслівних фразеологізмів (*przelknąć coś, zjeść kogoś, doprowadzić komuś*), що пов'язано з активним розвитком польської розмовної фраземіки.

Модель «дієслово + прислівник» (czasownik + przysłówek)

Менш продуктивна в обох мовах, але важлива у переносних значеннях.

Українська мова: *посміхатися кисло, жартувати солоно, говорити гостро, відповісти солоно, усміхатися гірко, подивитися кисло*.

Польська мова: *uśmiechać się kwaśno, zareagować ostro, mówić ostro, zaśmiać się gorzko, spojrzeć kwaśno, reagować słono* (рідко, образно – «з переплатою»)

Це контекстуально-залежні фразеологізми, часто напівфразеологічні.

Модель порівняння «як + ...» (jak + ...)

Смак – характеристика або емоція.

Українська мова: *солодкий, як мед; гіркий, як полин; кислий, як оцет; солодкий, як патока; гіркий, як полин / як гірка редька; кислий, як лимон; гострий, як ніж; солоний, як море*

Польська мова: *ślodki jak miód; gorzki jak piołun; kwaśny jak ocet; ślodki jak cukier; gorzki jak trucizna; kwaśny jak cytryna; ostry jak brzytwa; słony jak morze*

Ця модель відзначається повною міжмовною симетрією.

Модель «прислів'я та приказки» зі смаковим компонентом

Прислів'я фіксують традиційну смакову оцінність.

Українська мова:

Гірка правда краща за солодку брехню.

Не все те солодке, що в мед кладуть.

Без солі не смачно, без правди не красно.

Солодка мова та гірка справа.

Гіркий кінь та солодкий піст – не однаково.

Сіль землі тримає правду.

Хто солі не їсть, той правди не знає.

Польська мова: *Prawda bywa gorzka.*

Ślodkie słowa prowadzą do zguby.

Każdy ma swoją łyżkę dziegciu.

Ślodkie słowa zwodzą ludzi.

Gorzka prawda lepsza niż ślodkie kłamstwo.

Kto soli nie szanuje, ten szczęścia nie smakuje.

Każdy ma swoją kroplę goryczy.

Ці паремії відтворюють морально-етичні норми обох народів.

Модель «іменник + прийменник + іменник» (rzeczownik + przyimek + rzeczownik) у структурі фразеологізму

Це синтаксично складніші конструкції.

Українська мова: *сіль на рану, мед у словах, мед на серце, полин у душу.*

Польська мова: *sól w oku* (образ «солі в оці» означає заздрість/неподобання), *miód na serce, kropla goryczy w radości, ocet w słowach.*

Спільне: у більшості випадків – позитивна або негативна оцінність.

Відмінне: польське *sól w oku* не має прямого українського відповідника, бо відображає специфічну польську модель «те, що заважає / дратує».

Універсальні та неспіввідносні структурні моделі

Універсальні моделі (спільні для обох мов):

прикметник + іменник (гірка правда / *gorzka prawda*).

іменник + іменник (медовий місяць / *miodowy miesiąc*).

дієслово + іменник (підсолодити правду / *posłodzić prawdę*).

Порівняння (солодкий як мед / *słodki jak miód*).

Неспіввідносні моделі, властиві одній мові:

польське *sól w oku, kwaśny humor, słodka minka*;

українське *киснути від злості, солоне слово, солоні жарти*.

Ці розбіжності відіграють важливу роль у перекладі та культурній інтерпретації.

2.4. Семантичні механізми та системні опозиції в густаторній фразеології

Густаторні фразеологізми утворюють складну семантичну систему, у якій кожен смак (солодкий, гіркий, кислий, солоний, гострий) має не лише пряме фізичне значення, а й метафоричне, емоційне, етичне, соціальне та інтелектуальне навантаження. У польській та українській мовах ці смакові категорії формують опозиційні пари, семантичні поля, конотаційні відтінки та мережі синонімічних і антонімічних зв'язків.

Семантика густаторних фразеологізмів розгортається на кількох рівнях:

- емоційно-оцінному,
- етично-ціннісному,
- характерологічному,
- когнітивному,
- соціально-поведінковому,
- культурно-символічному.

Опозиційна пара «солодке ↔ гірке» як центральна в смаковій фразеології

Це базова універсальна опозиція, що формує стрижень української й польської смакової метафорики.

Солодке – позитив / ілюзія / лестоці

Солодка мрія, солодкі слова, солодке життя, солоденький (образ мрійливості, задоволення, але й фальші)

Słodkie słowa, słodkie życie, słodka mina (більше іронії, ніж в українській)

Гірке – неприємне / істина / досвід

Гірка правда, гірка доля, гіркий досвід

Gorzka prawda, gorzka pigułka, gorzkie rozczarowanie

Семантична полярність: солодке символізує приємність, мрію, улесливість, гірке символізує втрату, істину, життєвий урок.

Пара «солодке ↔ гірке» має майже дзеркальні відповідники у двох мовах.

Опозиція «кисле ↔ солодке»: соціальні емоції проти задоволення

Солодке – стан комфорту / позитив:

солодко на серці – *słodkie chwile*

Кисле – невдоволення / роздратування:

кисла міна – *kwaśna mina*

Кисле в обох мовах пов'язане з: розчаруванням, злістю, невдоволенням, соціальним дискомфортом. Тут семантика української та польської майже ідентична.

Опозиція «солоне ↔ дешево/дорого» як економічна метафора

Солоне в українській та польській мовах переноситься на сферу вартості та економічної оцінки.

солоне ціна – słona cena

солоне обійтися – słony rachunek

Солоне = дорого, неприємно дорого, «болоче для гаманця».

У польській мові слово *słony* частіше застосовується у переносному значенні, ніж в українській, і має сильнішу експресивність.

Опозиція «гостре ↔ тупе» у сфері інтелекту та комунікації

Гостре → критика, інтелект, різкість

гострий язик – ostry język

гострий розум – ostry umysł

Тупе → бездарність, нечутливість (негустаторна опозиція, але функційно важлива)

тупа розмова – tępe słowa

Гострота в обох мовах має позитивну або негативну оцінність залежно від контексту:

позитив: *гострий розум, ostra uwaga*;

негатив: *гострий язик* (зайва агресивність).

Синонімічні зв'язки в густаторній фразеології

Синонімія густаторних фразеологізмів часто заснована на подібних образах смаку.

1. Синонімія позитивного значення («приємне»)

солодка мрія – słodkie życie

медові почуття – miodowe uczucia

2. Синонімія негативного значення («неприємне»)

гірка правда – gorzka prawda

гіркий урок – gorzka pigułka

3. Синонімія невдоволення:

кисла міна = невдоволене обличчя

kwaśna mina = zła twarz

Синонімічна система доводить універсальність смакових асоціацій.

Антонімічні зв'язки

1. «солодке ↔ гірке»

солодке життя ↔ гірка доля

słodkie chwile ↔ gorzki los

2. «приємне ↔ неприємне»

солодко на душі ↔ гірко згадувати

słodko wspominać ↔ gorzko żałować

3. «м'яке ↔ гостре» (поведінка/мовлення)

м'яка відповідь ↔ гостра критика

łagodna reakcja ↔ ostra reakcja

Прототипні сценарії та фрейми смакового досвіду

Семантика густаторних фразеологізмів організована навколо фреїв – типових життєвих ситуацій, де смак має культурне значення.

Фрейм «їжа – задоволення»

солодке життя, солодкі сни, słodkie chwile

Фрейм «ліки – гіркота – сила правди»

гірка правда, gorzka pigułka

Фрейм «кисле – невдоволення – образа»

кисла міна, kwaśny humor

Фрейм «дороговизна»

солонна ціна, słony rachunek

Фрейм «мовленнєва агресія»

гострий язик, ostry język

Ці фрейми функціонують у смаковій метафоріці двох мов майже однаково, що свідчить про типологічну спорідненість польської та української етнолінгвістичних моделей.

Семантична асиметрія між польською та українською мовами

Попри значну подібність, є виразні розбіжності:

1. Польське *słodki* має більше іронічних значень
słodki chłopaczek – удавано милий (країнське солоденький теж може бути іронічним, але рідше.)

2. У польській існує *kwaśny humor* – стійке словосполучення

Українське *кислий настрій* функціонує, але менш стабільно.

3. Польське *sól w oku* немає прямого українського відповідника

Це важлива відмінність для перекладу.

4. Українське ложка дьогтю – польське *łyżka dziegciu*. Тут – повний збіг, але з різним стилістичним забарвленням (польське – офіційніше).

2.5. Прагматичні функції густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах

Густаторні фразеологізми – це не лише стилістично марковані мовні одиниці, а й важливі інструменти вираження оцінки, емоцій, інтелектуальної характеристики та соціальної поведінки. Вони виконують низку прагматичних функцій, які активно реалізуються у художньому, публіцистичному, розмовному та медійному дискурсах обох мов.

Прагматика смакових фразеологізмів ґрунтується на метафоричному зв'язку між сенсорним досвідом людини (смаком) та абстрактними категоріями мислення. Саме тому густаторні фразеологізми мають високий комунікативний потенціал і виразну експресивність.

Емоційно-оцінна функція

Це базова функція смакових фразеологізмів, оскільки смак безпосередньо пов'язаний з емоційною реакцією людини.

солодкі слова – іронічна оцінка лестощів;

гірка правда – негативно забарвлена істина;

кисла міна – невдоволення;

солоня ціна – роздратування через дороговизну;

солодка мрія – ідеалізація;

гірке каяття – сильний жаль;

солодко на серці – радість, умиротворення;

śłodkie słowa – фальшивість;

gorzka pigułka – важковажкий досвід;

kwaśna mina – неприязність;
słodka mina – удавана привітність;
gorzka prawda – неприємна істина;
słony rachunek – обурення через зavelику оплату.

Спільне: фразеологізми передають спектр емоцій: гнів, розчарування, зневагу, задоволення, іронію.

Відмінне: польська мова частіше використовує смакові фразеологізми з іронічною модальністю (*słodka mina, słodki chłopaczek*).

Характерологічна функція

Густаторні фразеологізми описують риси характеру людини через смакові асоціації.

solodennykyy – занадто делікатний або облесливий;
gostryy yazyk – різка, критична людина;
girkyy na dushu – знеохочений, пригнічений;
ostrа osoba – рішуча, інколи агресивна;
solona lyudyna (діал.) – гостра на слово;
kysluy cholovik – похмурий, нелюб'язний;
słodki jak cukierek – удавано милий;
kwaśny typ – неприємна, «кисла» вдача;
ostrа osoba – рішуча, інколи агресивна;
słodki chłopaczek – іронічний опис улесливої особи;
gorzki człowiek – озлоблений, скептичний.

Ця функція тісно пов'язана з національними ментальними моделями оцінювання особистості.

Інтелектуально-комунікативна функція

Смакові метафори характеризують інтелект, манеру мовлення або мислення.

gostryy rozum – кмітливість;
gostre slovo – точність висловлювання;

górko żartувати – болісна іронія;
солодка мова – улесливе мовлення;
перчити розмову – робити її гострішою, емоційнішою;
ostrу umysł – швидкість мислення;
zagryźć słowa (букв. «перекусити слова») – стримати емоції;
słodka mowa – удавана ввічливість;
ostre słowa – критика;
zaostrzyć dyskusję – загострити дискусію.

У польській мові інтелектуальна характеристика нерідко має відтінок соціальної гри («ввічливість через солодкість»).

Соціально-поведінкова функція

Густаторні метафори відтворюють соціальні стосунки: владу, повагу, конфлікт, інтеракцію.

підсолодити правду – пом'якшити в розмові;
сіль землі – найгідніші люди;
здаватися кислим – показувати неприязнь;
насолити комусь – дошкулити;
киснути від злості – накопичувати образу;
перчити слова – різко критикувати.
posłodzić komuś – підлещуватися;
sól w oku – хтось дратує;
ostrу konflikt – загострення ситуації;
dodać pikanterii – зробити цікавішим;
zaostrzyć konflikt – підсилити напруження;
doprawić komuś – «перцю додати», нашкодити.

Це підтверджує, що смакові фразеологізми – дієвий механізм соціальної комунікації.

Стилістично-експресивна функція

Густаторні фразеологізми роблять висловлювання емоційно насиченим, образним, виразним.

Стилістичні особливості:

посилення емоційного ефекту: *girka доля, girki slyozy*;

створення метафоричного образу: *kisluy pohlyad*;

емоційне забарвлення: *solodki mrii*;

підсилення комічності або іронії: *słodka minka, słodkie słówka*;

художня експресія: *gorzka lekcja, kwaśny humor*.

Особливо активно ця функція виявляється в художньому та публіцистичному стилях.

Евфемістична функція

Смак використовується для пом'якшення неприємних повідомлень.

pidsolodity girku pravdu – posłodzić prawdę

zgladity gostri kuty – zlagodzić ostre słowa

Ці вирази допомагають зберігати мовленнєву етику та ввічливість.

Функція іронії та сарказму

У польській і українській мовах смакові фразеологізми є потужним засобом іронії.

solodki slova – насмішка з нещирості;

solodennykyy khlopchik – іронія;

gostriy yazyk – саркастичність;

kisluy geroy – хтось, хто «скис».

słodkie słówka – насмішка над улесливістю;

słodka mina – висміювання удаваної доброти;

kwaśny typ – іронічна характеристика людини;

ostre słowa – прихований докір.

Польська мова демонструє більшу кількість іронічних значень, що є національною рисою сучасної польської комунікації.

Функція інтенсифікації значення

Густаторні фразеологізми дозволяють підсилювати інтенсивність твердження.

гірко жаліти – *gorzko żalować* – дуже жаліти;

солодко спати – *słodko spać* – комфортно спати.

гостро реагувати – *ostro zareagować* – «реагувати дуже різко»;

сипати сіллю на рану – *syrać sól na ranę* – «погіршувати ситуацію».

Дискурсивна функція (роль у тексті й комунікації)

Густаторні фразеологізми можуть:

- структурувати текст,
- задавати емоційний тон,
- створювати символічні акценти,
- розширювати смисловий простір висловлювання,
- надавати тексту народного, фольклорного колориту.

У художньому тексті: «*Гірка правда про його життєвий шлях нарешті відкрилася*» – створює емоційний фон трагізму.

У публіцистиці: «*Słodkie obietnice polityków nie wytrzymały konfrontacji z rzeczywistością*» – задає сатиричний тон.

2.6. Висновки до розділу 2

Проведений аналіз структурних, семантичних та прагматичних особливостей густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах дає підстави стверджувати, що смакова фразеологія обох мов становить цілісну, багаторівневу та культурно обумовлену систему. У ній поєднано універсальні когнітивні механізми, притаманні всім слов'янським мовам, та національно-специфічні образи, які сформувалися в результаті етнокультурних традицій кожного народу.

1. Густаторні фразеологізми двох мов демонструють подібні структури:

- найпродуктивніші моделі: прикметник + іменник (*gierka prawda, słodkie życie*), дієслово + іменник (*podśladziti prawdu, przelknąć gorzką pigułkę*), порівняльні конструкції (*солодкий як мед, słodki jak miód*);
- повністю співвідносні структури фіксуються для основних смакових категорій (солодкий, гіркий, кислий, солоний, гострий);
- прислів'я і приказки зберігають традиційні морально-етичні моделі двох народів;
- національно-специфічні моделі представлені обмежено (*sól w oku* у польській, *солоні жарти* в українській).

Отже, структурна система густаторних фразеологізмів у двох мовах відзначається високим ступенем типологічної подібності.

2. У польській та українській мовах смакові фразеологізми утворюють спільні семантичні поля, що базуються на універсальній сенсорній метафориці:

солодке → приємність, мрія, улесливість, іронічна «мила» поведінка;

гірке → неприємна правда, життєвий досвід, розчарування;

кисле → невдоволення, негативний емоційний стан, неприязнь;

солоне → дороговизна, високі витрати;

гостре → інтелектуальна активність, критика, різкість у мовленні.

Ці значення є стійкими та підтримуються як історичною культурною традицією, так і сучасним дискурсивним уживанням.

Особливо важливими є семантичні опозиції, що формують логічну основу смакової фразеології:

солодке ↔ гірке,

приємне ↔ неприємне,

кисле ↔ солодке,

гостре ↔ м'яке,

дороге ↔ дешеве (через «солоне»).

У цих опозиціях майже всі значення виявляють високий ступінь міжмовної відповідності.

3. Густаторні фразеологізми виконують у мовленні численні комунікативні завдання:

- емоційно-оцінні (вираження захоплення, обурення, розчарування, іронії);
- характерологічні (опис особистих рис: *gostрий язык, słodka mina*);
- інтелектуально-комунікативні (оцінка мислення, мовлення, поведінки);
- соціально-поведінкові (опис взаємостосунків, конфліктів, маніпуляцій);
- стилістично-експресивні (надання мовленню виразності, образності);
- евфемістичні (пом'якшення неприємних повідомлень);
- іронічні та сатиричні (засіб глузування, критики).

Ці функції демонструють, що густаторна фразеологія є важливим інструментом оцінного мовлення й активно впливає на інтерпретацію емоцій та соціальних явищ.

4. Попри типологічну спільність, виявлено окремі національні відмінності:

- польська мова більш активно застосовує смакові фразеологізми в іронічному та саркастичному ключі (*słodka mina, słodki chłopaczek, kwaśny typ*);
- українська – у морально-етичному (*гірка правда, солодкі слова*);
- польські моделі з компонентом *sól* (*sól w oku*) не мають точних українських відповідників;
- українська фраземіка містить унікальні фольклорні образи: ложка дьогтю, медові уста, сіль землі.

Ці особливості відображають національний характер метафоризації смаку.

Густаторні фразеологізми у польській та українській мовах формують стабільну, закономірно організовану систему, яка відображає:

- універсальність людського сенсорного досвіду;
- спільність слов'янських культурних моделей;
- специфіку національного світогляду;
- динаміку емоційно-оцінних процесів;
- прагматичну стилістичну багатofункційність.

У результаті проведеного аналізу можна стверджувати, що смак є одним із найважливіших джерел фразеологічної метафоризації й відіграє ключову роль у формуванні мовної картини світу носіїв польської та української мов.

РОЗДІЛ 3. КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ГУСТАТОРНИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У ПОЛЬСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

3.1. Методологічні засади компаративного аналізу

Компаративний аналіз фразеологічних одиниць потребує чіткого визначення критеріїв зіставлення, які дозволять виявити не лише формальні відповідники, але й глибинні семантичні, образні, культурні та прагматичні паралелі й розбіжності. Оскільки густаторні фразеологізми ґрунтуються на сенсорному досвіді та культурно мотивованих асоціаціях, аналіз має враховувати кілька взаємопов'язаних параметрів.

У цьому дослідженні застосовуються такі методологічні підходи:

1. Структурно-семантичний підхід. Порівняння здійснюється на основі:

- структури (лексичний склад, граматична модель, синтаксична організація),
- значення (буквальне, переносне, конотації, оцінність),
- образу (метафора смаку, джерело асоціації).

Це дозволяє визначити ступінь формальної та семантичної відповідності.

2. Когнітивно-метафоричний підхід. Оскільки смак – це частина тілесного досвіду, компаративний аналіз ґрунтується на виявленні моделей концептуалізації:

- «смак – емоція»,
- «смак – правда / брехня»,
- «смак – характер»,
- «смак – ціна»,
- «смак – мовлення / комунікація».

Застосування цього підходу дає змогу виявити універсальні когнітивні схеми та культурно-специфічні моделі мислення.

3. Етнолінгвістичний підхід. Важливо враховувати:

- роль смаку в культурній традиції,

- символіку продуктів (мед, сіль, оцет, перець),
- фольклорні й пареміологічні моделі.

Етнолінгвістичний аналіз показує, чому одні фразеологізми мають повні відповідники, а інші – національно унікальні.

4. Підхід фразеологічної еквівалентності. Використовується класифікація еквівалентності за типами:

Повний еквівалент (формальна й семантична відповідність):

гірка правда – gorzka prawda.

Частковий еквівалент (схоже значення, різна образність):

кислий настрій – kwaśny humor (структурна різниця, але загальне значення тотожне).

Функціональний відповідник (інші образи, але однакова прагматика):

солоні обійтися – słono zapłacić.

Відсутність відповідника (національно-специфічні фразеологізми):

sól w oku – немає українського аналога.

Цей підхід дозволяє систематизувати результати компаративного аналізу.

5. Дискурсивно-прагматичний підхід. Передбачає аналіз:

- частотності вживання,
- стилістичної сфери,
- емоційного забарвлення,
- контекстуальних ефектів.

Це допомагає встановити, чи однакові фразеологізми виконують ті самі функції в мовах.

6. Корпусно-ілюстративний підхід. Зіставлення базується на:

- даних Національного корпусу української мови,
- Narodowego Korpusu Języka Polskiego (NKJP),
- словникових ілюстраціях.

Цей підхід дозволяє уникнути суб'єктивних інтерпретацій і забезпечити достовірність матеріалу.

3.2. Типи відповідності густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах

У зіставленні польських і українських густаторних фразеологізмів чітко простежуються різні типи міжмовної відповідності. Для систематизації цього матеріалу використано загальноприйняту класифікацію еквівалентності:

1. повні еквіваленти,
2. часткові еквіваленти,
3. функціональні відповідники,
4. безеквівалентні фразеологізми.

Кожен із цих типів має свої структурні, семантичні та культурно мотивовані особливості, що дозволяє простежити ступінь близькості польської та української мовних систем.

Повними еквівалентами вважаються ті фразеологізми, що:

- мають однакову структуру,
- однаковий смаковий компонент,
- однакове значення,
- виконують однакову прагматичну функцію.

Таблиця 2.

Українська мова	Польська мова	Коментар
<i>гірка правда</i>	<i>gorzka prawda</i>	Повний збіг семантики та оцінності
<i>солодке життя</i>	<i>słodkie życie</i>	Універсальна метафора «приємність = солодке»
<i>кисла міна</i>	<i>kwaśna mina</i>	Повний фразеологічний відповідник
<i>солоня ціна</i>	<i>słona cena</i>	Ідентичне значення «дуже дорого»
<i>гострий язик</i>	<i>ostrzy język</i>	Мовленнєва агресія / критика

медовий місяць	<i>miodowy miesiąc</i>	Тотожна культурна традиція
ложка дьогтю	<i>łyżka dziegciu</i>	Абсолютний відповідник (слов'янський архетип)
сіль землі	<i>sól ziemi</i>	Піднесене оцінне значення
солодкі слова	<i>słodkie słowa</i>	Лестощі, нещирі компліменти
солодкі мрії	<i>słodkie sny</i>	Ідеалізовані, приємні мрії
солодкий сон	<i>słodki sen</i>	Глибокий, приємний сон
гіркий досвід	<i>gorzkie doświadczenie</i>	Болісний, але повчальний життєвий досвід
гіркі сльози	<i>gorzkie łzy</i>	Сильний душевний біль
кислий настрій	<i>kwaśny humor</i>	Поганий, зіпсований настрій
солоний рахунок	<i>słony rachunek</i>	Дуже великий рахунок
солано заплатити	<i>słono zapłacić</i>	«Дорого заплатити» – буквально й переносно
гострий розум	<i>ostrzy umysł</i>	Кмітливість, інтелектуальна швидкість
мед на серце	<i>miód na serce</i>	Те, що приносить велику втіху, заспокоєння

Повних відповідників багато, що свідчить про спільність слов'янської сенсорної метафорики, близькість культурних моделей, схожість емоційно-оцінних структур. Українська та польська системи густаторних фразеологізмів можуть вважатися типологічно спорідненими.

Часткові еквіваленти – це фразеологізми, які мають спільне загальне значення, але відрізняються образністю, структурою або синтаксичною організацією.

Таблиця 3.

Українська	Польська	Коментар
1. Відмінність у структурі при спільній семантиці		
<i>кислий настрій</i>	<i>kwaśny humor</i>	Різні моделі (іменник/іменник), але однакове значення
<i>гіркий досвід</i>	<i>gorzkie doświadczenie</i>	Значення повністю збігається, але польська модель більш «абстрактна»
<i>гостре слово</i>	<i>ostra uwaga</i>	Спільна функція критики, різні іменники
<i>солодке життя прожити</i>	<i>słodko żyć</i>	Однакове значення, але різний синтаксис (іменник ↔ дієслово)
<i>кислий вираз обличчя</i>	<i>kwaśna mina</i>	Різна структура, але той самий смисл «невдоволення»
<i>солоня плата</i>	<i>słono zapłacić</i>	Іменник ↔ дієслово; зміст повністю збігається
<i>гірко плакати</i>	<i>plakać gorzko</i>	Тотожний зміст, інверсія компонентів
<i>гостро висловитись</i>	<i>ostro powiedzieć</i>	Спільна функція критики, різні синтаксичні моделі
2. Відмінність в образі, але збіг у змісті		
<i>солодкі слова</i>	<i>słodkie słówka</i>	У польській – більше іронії
<i>підсолодити правду</i>	<i>posłodzić prawdę</i>	Формально схоже, але різні граматичні моделі
<i>гірко згадувати</i>	<i>gorzko wspominać</i>	Частково синтаксичний збіг
<i>солодка усмішка</i>	<i>słodka mina</i>	Польська одиниця має більш іронічне забарвлення

<i>солодити душу</i>	<i>osłodzić komuś życie</i>	Українське – емоційний образ, польське – життєва метафора, зміст подібний
<i>гіркий урок</i>	<i>gorzka lekcja</i>	Зміст збігається, але образ відрізняється (урок ↔ лекція)
<i>ложка гіркоти</i>	<i>kropła goruczy</i>	Інший образний масштаб (ложка ↔ крапля), але однаковий сенс
<i>кислий погляд</i>	<i>kwaśne spojrzenie</i>	Українське частіше емоційне, польське – соціальне; семантика подібна
3. Семантична різниця в конотаціях		
<i>солоденький</i>	<i>słodki chłopaczek</i>	Польське має чітко іронічне значення, українське – стилістично ширше
<i>киснути від злості</i>	<i>kwaśnieć z nerwów</i> (рідко)	Польський відповідник менш стійкий
<i>солодка дівчина</i> (ласкава)	<i>słodka dziewczyna</i> (кокетлива, інколи інфантильна)	Польське має сильнішу емоційну конотацію
<i>гострий характер</i>	<i>ostrzy charakter</i>	Польське частіше означає рішучість, українське – запальність
<i>солоня історія</i> (неприємна)	<i>słona sprawa</i> (проблемна)	Різні стилістичні обмеження
<i>гірке слово</i>	<i>gorzkie słowo</i>	В обох мовах негативність, але в польській – частіше моральна критика

<i>кислий жарт</i>	<i>kwaśny żart</i>	В українській – часто грубуватий, у польській – невдалий
--------------------	--------------------	--

Часткові еквіваленти засвідчують спільні універсальні метафори, національні різниці в стилістичних відтінках, різний ступінь експресивності, певні розбіжності в граматичній організації фразеологізмів.

Функціональні відповідники – це фразеологізми, що мають різну образність, структуру але виконують одну й ту саму функцію. Це особливо важливо для перекладознавства.

Таблиця 4.

Українська	Польська	Спільна функція
<i>солоно обійтися</i>	<i>słono zapłacić</i>	Маркер догововизни
<i>не все те солодке, що в мед кладуть</i>	<i>słodkie słówka prowadzą do zguby</i>	Попередження про «солодку брехню»
<i>гострі кути згладити</i>	<i>złagodzić ostre słowa</i>	Пом'якшення конфлікту
<i>медові слова</i>	<i>miód na serce</i>	Приємні слова, емоційна підтримка
<i>зіпсувати настрій (кислий настрій спричинити)</i>	<i>ktoś zrobił się kwaśny</i>	Невдоволення, образа
<i>додати перцю</i>	<i>dodać pikanterii</i>	Активізувати ситуацію, зробити цікавішою
<i>гірко шкодувати</i>	<i>gorzko żałować</i>	Сильний жаль, негативна емоційність
<i>солодко жити</i>	<i>żyć jak w raju / słodko żyć</i>	Життєва насолода, комфорт
<i>мед на душу</i>	<i>miód na serce</i>	Розрада, емоційне тепло

<i>дошч на рану (сіль на рану сипати)</i>	<i>syrać sól na ranę</i>	Погіршити ситуацію / дошкулити
<i>солодкі мрії</i>	<i>słodkie sny</i>	Ідеалізація, мрійливий стан
<i>загострювати ситуацію</i>	<i>zaostrzyć konflikt</i>	Підсилити напруження
<i>говорити гостро</i>	<i>mówić ostro</i>	Вираження різкої критики
<i>підсолодити правду</i>	<i>osłodzić prawdę</i>	Пом'якшення неприємного повідомлення
<i>як мед на серце</i>	<i>jak miód na serce</i>	Емоційне заспокоєння, підтримка
<i>сказати гірке слово</i>	<i>powiedzieć gorzkie słowo</i>	Висловити докір, неприємну істину

Функціональні відповідники найчіткіше демонструють асиметрію образів але симетрію комунікативних функцій. Це свідчить, що польська й українська мови по-різному метафоризують смак, але однаково структурують оцінний досвід.

Безеквівалентні фразеологізми. До цієї групи належать фразеологізми, що не мають прямого відповідника у мові-партнері, є культурно унікальними, ґрунтуються на національних символах, не мають звичних структурних аналогів.

Таблиця 5.

Польська	Значення	Коментар
<i>sól w oku</i>	хтось дратує, «мов кістка в горлі»	Немає прямого українського відповідника; образ культурно специфічний
<i>słodka minka</i>	удавана доброта	В українській: солодка мина не стійка
<i>kwaśny typ</i>	неприємна людина	Українське кислотний такого значення не має

<i>gorzki żal</i>	глибокий смуток	Українське гіркий жаль існує, але рідше
<i>gorzki śmiech</i>	сміх крізь біль	В українській немає стійкого смакового образу для цього
<i>słodka buzia</i>	улесливе, кокетливе обличчя	Українські відповідники не смакові
<i>kwaśny uśmiech</i>	вимушена усмішка, незручність	Українське «кисла усмішка» не усталене
<i>miód na uszy</i>	приємно слухати	Українське «лагідно звучить» не містить смаку
<i>słona łza</i>	глибокий жаль, що «солоні сльози»	В українській не закріплено як фразеологізм
<i>солоні жарти</i>	грубі, неприємні	Польською – <i>sprośne dowcipy</i> (не смаковий образ)
<i>солоне слово</i>	грубість, лайка	У польській немає такого смакового образу
<i>медові уста</i>	лагідні, ніжні слова	У польській – немає сталого смакового відповідника
<i>гіркий на серці</i>	внутрішній біль	У польській – не фіксується як стійкий фразеологізм
<i>солодкий голос</i>	ласкавий, теплий, ніжний голос	<i>Słodki głos</i> у польській – опис, а не стійкий фразеологізм
<i>медовий погляд</i>	лагідний, теплий, закоханий погляд	У польській <i>miodowe spojrzenie</i> не існує як фразеологізм
<i>солодко на душі</i>	радісно, спокійно, умиротворено	Польська мова має близькі конструкції, але не смакові
<i>солоня правда</i>	неприємна, болюча істина	Польською передається описово (<i>bolesna prawda</i>), без смаку
<i>киснути від злості</i>	накопичувати злість, ображатися	<i>Kwaśnieć z nerwów</i> існує, але не стало нормою фразеології

<i>gostri dumki</i>	критичні, дошкульні роздуми	Польське <i>ostre myśli</i> не функціонує як фразеологізм
---------------------	--------------------------------	--

Систематизація типів відповідності показує, що найбільшу групу становлять повні еквіваленти, що свідчить про близькість і спорідненість фразеологічних систем двох мов. Часткові еквіваленти демонструють різний рівень образності та стилістичної виразності, відображаючи як спільні, так і специфічні мовні риси. Функціональні відповідники підтверджують збіг прагматичних функцій при наявності образної асиметрії. Водночас безеквівалентні фразеологізми становлять культурно зумовлений шар, особливо важливий у контексті перекладу. Таким чином, густаторна фразеологія польської та української мов поєднує універсальність людського сенсорного досвіду з національною специфікою, відбитою в мовній картині світу.

3.3. Семантичні поля та моделі концептуалізації смаку в польській та українській мовах

Густаторні фразеологізми формують у мові цілісні семантичні поля, які відображають певні типові життєві ситуації, емоції, соціальні відносини, моральні оцінки та ментальні стани. Ці поля організовані за принципом опозиційності («солодке ↔ гірке»), градації (солодке → кисле → гірке), асоціативності (їжа – емоція – оцінка) та культурної символізації (мед – добро, сіль – цінність, оцет – різкість).

У межах польської та української мовних систем виділяються такі основні семантичні поля:

1. Поле «солодке»: мрія, приємність, улесливість, іронія. Це одне з найширших полів.

солодкі сни – позитивні емоції;

солодке життя – комфорт, легкість;

солодкі мрії – ідеалізація;

солодкі слова – лестощі, фальш;
солодкий хлопець/голос – приємність, м'якість;
медові обіцянки – обманливо приємні обіцянки;
солодко на душі – умиротворення.

В польськiв мові семантика дуже подібна, але сильніше виражена іронічність:

śłodkie słówka – улесливість з негативним підтекстом;
śłodka minka – удавана доброта;
śłodki chłopaczek – іронічне позначення надміру «приємного»;
śłodkie obietnice – брехливі/порожні обіцянки;
śłodki uśmiech – кокетливість або симуляція ввічливості.

Семантичне поле «солодке» в обох мовах поєднує приємність + іронію, але польська мова частіше застосовує смакові метафори для соціальної критики.

2. Поле «гірке»: істина, досвід, біль, осмислення. Це центральна частина смакової концептосфери.

górka доля – драматизм, страждання;
górka правда – болюча істина;
górkий досвід – набуття мудрості через випробування;
górkі сльози – душевний біль;
górке життя – тяжкі обставини.
gorzka prawda – аналог українського;
gorzka pigułka – важкий урок;
gorzki zawód – «гірке» розчарування;
gorzki los – тяжка доля;
gorzka lekcja – болючий урок.

У двох мовах «гірке» = негативний досвід + очищення через істину. Це універсальна когнітивна схема: «гірке = корисне, хоч і болюче».

3. Поле «кисле»: невдоволення, негативні емоції, напруга. Це поле чітко простежується в обох мовах.

кисла міна – невдоволене обличчя;
кислий погляд – образа;
кислий настрій – поганий настрій;
киснути від злості – накопичувати негатив.
kwaśna mina – аналог українського;
kwaśny humor – поганий настрій;
ktoś zrobił się kwaśny – «хтось скривився»;
kwaśny żart – невдалий жарт.

У двох мовах «кисле» є маркером емоційної напруги, роздратування, низької соціальної тональності. Але польське *kwaśny humor* є більш стійким, регулярним, ніж українське кислий настрій.

4. Поле «солоне»: дороговизна, надмірність, фінансовий тягар. Це семантичне поле відображає економічну оцінність через смак.

солонна ціна;
солонно обійтися;
солонна плата;
солоний рахунок.
słona cena;
słono zapłacić;
słony rachunek;
słona kara.

В обох мовах солоне = надмірне, перевищене, неприємно дороге. Це одне з найгармонійніших семантичних полів у міжмовній перспективі.

5. Поле «гостре»: інтелект, критика, енергія, конфліктність
гострий язик – різка людина;
гострий розум – кмітливість;
гостра критика – жорстка оцінка;

gostre słowo – різкий докір.

ostrzy język – аналог;

ostrzy umysł – швидкість мислення;

ostra reakcja – емоційна різкість;

zaostrzyć konflikt – загострити ситуацію.

Спільне: гостре – швидке, різке, інтелектуально активне.

Відмінне: польська мова має ширшу палітру «гострих» виразів у публіцистиці та політичному дискурсі.

Семантичні фрейми густаторної картини світу

Семантичні поля пов'язані між собою через фрейми – типові ситуації.

Фрейм 1. «Смак – емоція»

солодке → радість: *солодко на душі; солодке життя; солодкі мрії; солодкий сон; медовий день; медові слова, słodkie życie; słodkie sny; miód na serce; słodka radość; słodka chwila.*

кисле → злість: *кислий вираз; кислий настрій; кислий погляд; киснути від злості, kwaśny humor; kwaśna mina; zrobić się kwaśnym; kwaśny uśmiech.*

гірке → біль: *гірко на серці; гіркі сльози; гіркий час; гірка доля; гірко жаліти, gorzki żal; gorzka rozpacz; gorzkie łzy; gorzki koniec; gorzkie wspomnienia.*

гостре → агресія або інтелект: *гостро відповісти; гострий погляд; гострі емоції; гострий напад злості, ostro zareagować; ostra reakcja; ostre emocje; ostro spojrzeć.*

Фрейм 2. «Смак – правда»

Гірке → правда, хоч і болюча: *випити гірку чашу* (перенести страждання); *гіркий урок; гірке слово, gorzka prawda; przelknąć gorzką pigułkę; gorzka lekcja; powiedzieć coś gorzkiego.*

Солодке → облесливість, брехня, ілюзія: *солодкі слова; солодкі обіцянки; медові обіцянки; медом намазано* (красива, але оманлива принада), *słodkie słówka; słodkie obietnice; słodka bajeczka; słodka mina prowadzi do zguby.*

«Підсолодити» → пом'якшити істину: *підсолодити правду; пом'якшити гірке слово; підсолодити гірку чашу, osłodzić prawdę; złagodzić gorzką wiadomość.*

Фрейм 3. «Смак – соціальна поведінка»

Солодке → улесливість, маніпуляція: *солодити комусь душу; солодко розповісти (перекручуючи правду), posłodzić komuś; słodzić komuś (виставляти у кращому світлі).*

Гостре → критика, конфлікт: *гострий язик; загострити суперечку; гостре слово, ostry język; zaostrzyć konflikt; ostro powiedzieć.*

Солоне → шкода, неприємність: *насолити комусь; солоно обійтися, posypać komuś soli; słono zapłacić (у переносному: «постраждати»).*

Кисле → холодність, соціальна дистанція: *кислий прийом; зустріти кисло, kwaśne powitanie; być kwaśnym na kogoś.*

Фрейм 4. «Смак – оцінка людини»

Солодке → доброта / удаваність: *солоденький – улесливий; медові уста – м'яка, але інколи фальшива мова: słodki chłopaczek; słodka buzia – удавана милість.*

Гірке → озлобленість, життєва зраненість: *гіркий на серці; гіркий чоловік (діал.) – похмурий; gorzki człowiek – невеселий, розчарований.*

Кисле → неприємний характер: *кислий чоловік – похмурий, нерадісний; kwaśny typ – неприємна людина.*

Гостре → інтелект, швидкість реакції: *гострий розум; гострий характер; ostry umysł; ostra osoba – енергійна, рішуча.*

Фрейм 5. «Смак – ціна / економічна оцінка»

Солоне → дороговизна: *солоне ціна; солоний рахунок; солоно обійтися; słona cena; słony rachunek; słono zapłacić.*

Гірке → втрати, негативний досвід: *ковтнути гірку чашу; гірка плата за щось; zapłacić gorzko (образно).*

Фрейм 6. «Смак – мовлення / комунікація»

6.1. Солодке → компліментарність, улесливість: *солодкі слова; медом мазати; słodkie słówka; słodzić komuś.*

6.2. Гостре → пряма критика, агресивне мовлення: *гостро сказати; накинутися гострим словом; ostro skomentować; ostro odpowiedzieć.*

6.3. Кисле → небажання спілкуватися: *кисло відповісти; odburknąć kwaśno.*

Фрейм 7. «Смак – мораль / етика»

7.1. Гірке → моральна чесність: *гірка правда; гірке визнання; gorzka prawda; gorzkie słowa wyrzutów.*

7.2. Солодке → спокуса, брехня: *солодкий обман; солоденькі мрії; słodkie kłamstwo; słodkie obietnice.*

Моделі концептуалізації смаку в українській і польській мовах

Формуються такі моделі:

1. «Солодке = добре / приємне / облесливе» – універсальна модель у двох мовах.

2. «Гірке = болюче / правдиве / корисне» – ключова правда-метафора.

3. «Кисле = невдоволення / небажання» – маркер емоційного дискомфорту.

4. «Солоне = дорого / надмірно» – економічна метафора.

5. «Гостре = інтелект / критика / агресія» – модель, яка в польській мові використовується ширше.

3.4. Асиметрія та лакуни у складі густаторних фразеологізмів

Попри значну подібність української та польської густаторної фразеології, між ними існує низка структурних, семантичних та культурно обумовлених розбіжностей, які створюють явище асиметрії. У деяких випадках фразеологізми однієї мови не мають прямого відповідника в іншій – такі одиниці називаються лакунами. Асиметрія й лакуни є проявом специфіки

національної мовної свідомості, відображенням різних традицій, історичних досвідів і культурних символів.

Структурна асиметрія виникає тоді, коли фразеологізми мають подібне значення, але різну граматичну модель, синтаксичну структуру, різний набір компонентів. Вона не перешкоджає розумінню, але ускладнює автоматичний переклад, адже вимагає адаптації синтаксису.

Таблиця 6.

Українська	Польська	Асиметрія
<i>кислий настрій</i>	<i>kwaśny humor</i>	Іменник «настрій» ↔ «humor», різні моделі
<i>гостре слово</i>	<i>ostra uwaga</i>	Інший іменник, але спільна функція
<i>гіркий досвід</i>	<i>gorzkie doświadczenie</i>	Ближче семантично, але вживається в різних контекстах
<i>кислий погляд</i>	<i>kwaśne spojrzenie</i>	різний ступінь стійкості фразеологізації
<i>гостро відповісти</i>	<i>ostro odpowiedzieć</i>	дієслівна модель зберігається, але різні синтаксичні позиції
<i>солодко на душі</i>	<i>słodko na sercu</i>	часткова калька, але польський вираз не повністю фразеологізований

Семантична асиметрія виникає тоді, коли семантика смакових фразеологізмів лише частково збігається, має інші конотації, відрізняється за емоційним відтінком.

Таблиця 7.

Українська	Польська	Асиметрія
<i>солодкі слова</i>	<i>słodkie słówka</i>	польське має сильніший іронічний підтекст
<i>гострий язик</i>	<i>ostrzy język</i>	у польській більш агресивна конотація

<i>солоденький хлопець</i>	<i>słodki chłopaczek</i>	польське майже завжди іронічне; українське може бути пестливим
<i>киснути від злості</i>	<i>kwaśnieć z nerwów (рідко)</i>	польський відповідник не фіксується як повністю стійкий вираз

Культурно-символічні лакуни

Лакуною вважається фразеологізм, який не має відповідника, бо ґрунтується на унікальному культурному символі у певній мові. Лакуни формують «культурний код», відмінний для кожної мови, і свідчать про національні пріоритети в метафоризації.

Таблиця 8.

Фразема	Значення	Коментар
<i>sól w oku</i>	хтось дратує, заважає	українська не має смакової метафори такого типу
<i>słodka minka</i>	удавана доброта	укр. <i>солодка мина</i> не є стійкою одиницею
<i>kwaśny typ</i>	неприємна людина	укр. <i>кислий тип</i> не фіксується
<i>gorzki żal</i>	глибока образа, смуток	укр. відповідник існує, але не фразеологізований
<i>kwaśny uśmiech</i>	вимушена усмішка	в укр. аналог не має смакового компонента
<i>солоні жарти</i>	грубі, непристойні жарти	у польській немає смакової моделі для «вульгарності»
<i>солоне слово</i>	лайка	поляки не використовують смак «солоний» у цій метафоризації
<i>медові уста</i>	ніжні, лагідні слова	у польській не існує стійкого виразу з <i>miód</i> у значенні «мова»

<i>гіркий на серці</i>	душевний біль	у польській – описово <i>żal</i> , але не як фразеологізм
<i>солодко на душі</i>	емоційне заспокоєння	польський відповідник не фразеологізований

Асиметрія експресивності. Порівняння показало, що польські смакові фразеологізми – більш іронічні, соціально критичні, українські – більш морально-етичні, емоційно глибокі. Це пояснюється культурними відмінностями. Польська культура має міцну традицію сатири й сарказму, українська – традицію морально-повчальних і ліричних образів.

ślodka mina – насмішка

ślodkie słówka – негативна оцінка

kwaśny typ – іронія щодо характеру

ostra reakcja – різка соціальна поведінка

гірка доля – екзистенційна метафора

гіркі сльози – підсилена емоційність

солодкі мрії – поетизм

гострий язик – осудливе, але не обов'язково іронічне

Лексичні лакуни: відсутність смакових компонентів. У деяких випадках одна мова використовує смакову метафору, а інша – ні. Смакова сфера в обох мовах частково перетинається, але кожна має свої лексичні домінанти. Українська – «солоне» у переносному значенні, польська – «кисле» як характеристика людини.

Українські фразеологізми з «солоним», які не мають смакових аналогів у польській:

солоні жарти

солоне слово

солоню обійтися

Польські фразеологізми з «kwaśny», що не мають стійких українських відповідників

kwaśny typ

kwaśny uśmiech

kwaśna mina

Асиметрія в емоційно-оцінному потенціалі. Смакові фразеологізми мають різний ступінь емоційного навантаження. Емоційно-оцінні смакові категорії розгортаються по-різному, хоча й на основі спільних архетипів.

Українська:

глибока експресивність – *гірка доля, гіркі сльози,*

сильний ліризм – *солодкі мрії.*

Польська:

легка іронія – *ślodka minka, ślodkie słówka,*

сатиричність – *kwaśny typ.*

3.5. Перекладознавчі аспекти відтворення густаторних фразеологізмів

Переклад густаторних фразеологізмів з української мови на польську і навпаки є складним завданням через:

- багат шаровість смакової семантики,
- культурно обумовлені асоціації,
- образність,
- емоційно-оцінний характер,
- наявність лакун і національно специфічних елементів.

Смакові фразеологізми рідко допускають буквальний переклад, оскільки навіть при формальному збігу структур можуть відрізнятися прагматичні та стилістичні відтінки. Тому перекладач має застосовувати

комплекс стратегій та прийомів, які забезпечують адекватність, точність і культурну відповідність.

Основні стратегії перекладу густаторних фразеологізмів

У перекладознавстві традиційно виділяють п'ять базових стратегій:

1. Стратегія повного еквівалента. Застосовується, коли в мові перекладу існує стійкий фразеологічний відповідник. Це найбільш бажана стратегія, бо зберігає і зміст, і образ, і стиль.

Таблиця 9.

Українська	Польська
<i>гірка правда</i>	<i>gorzka prawda</i>
<i>кисла міна</i>	<i>kwaśna mina</i>
<i>солоня ціна</i>	<i>słona cena</i>
медовий місяць	miodowy miesiąc
ложка дьогтю	łyżka dziegciu
гострий язик	ostrzy język
гострий розум	ostrzy umysł
кислий настрій	kwaśny humor
солодкі сни	słodkie sny
гірке життя	gorzkie życie
гіркі сльози	gorzkie łzy
солодке життя	słodkie życie
гіркий присмак	gorzki posmak
солодкий сон	słodki sen

2. Стратегія часткового еквівалента. Використовується, коли збігається лише частина семантики або образу.

Таблиця 10.

Українська	Польська	Коментар
<i>гострі слова</i>	<i>ostre słowa</i>	Відповідність часткова, часто потрібен контекст
<i>солодкі слова</i>	<i>słodkie słówka</i>	Польське має сильнішу іронію
<i>гіркий досвід</i>	<i>gorzkie doświadczenie</i>	Вживається рідше в аналогічних ситуаціях
<i>кислий погляд</i>	<i>kwaśne spojrzenie</i>	у польській менш поширений
<i>солоденький хлопець</i>	<i>słodki chłopaczek</i>	польське виразно іронічне
<i>гостро відповісти</i>	<i>ostro odpowiedzieć</i>	збіг за функцією, не завжди за стилістикою
<i>гіркий жарт</i>	<i>gorzka uwaga</i>	різні образи, схожа функція
<i>підсолодити новину</i>	<i>osłodzić wiadomość</i>	збіг неповний
<i>гіркий присмак образи</i>	<i>gorzki cień urazy</i>	польська метафора відмінна, але близька

3. Стратегія функціонального відповідника. Застосовується, коли необхідно передати функцію, а не образ. Тут перекладач повинен відмовитися від смакової метафори, якщо вона відсутня в іншій мові.

Таблиця 11.

Оригінал	Буквальний переклад	Адекватний переклад
<i>солоні жарти</i>	<i>słone żarty (не вживається)</i>	<i>sprośne dowcipy</i>
<i>солоне слово</i>	<i>słone słowo (не існує)</i>	<i>wulgarne słowo</i>
<i>солоні обійтися</i>	<i>słono obejść się (не існує)</i>	<i>słono zapłacić</i>
<i>гіркий на серці</i>	<i>gorzki na sercu</i>	<i>ciężko na sercu</i>

<i>медові уста</i>	<i>miodowe usta</i>	<i>słowa pełne czułości</i>
<i>киснути від злості</i>	<i>kwaśnieć z gniewu</i>	<i>dusić się ze złości</i>
<i>солодко на душі</i>	<i>słodko na duszy</i>	<i>miło / przyjemnie na sercu</i>
<i>гострий язик у когось</i>	<i>ostrzy język (можливо, але інше вживання)</i>	<i>być złośliwym / krytycznym</i>
<i>гірко плакати</i>	<i>gorzkie płakać</i>	<i>płakać z żalu</i>

4. Стратегія компенсації. Застосовується, коли втрата образу неминуча, але компенсується іншим стилістичним засобом.

Таблиця 12.

Українська	Польська	Коментар
гіркий на серці	ciężko na sercu	образ змінено, емоція збережена
з'їсти гірку правду	przyjąć trudną prawdę	немає смакової метафори
солодко говорити	mówić czule	«солодкість» замінена функцією
солодкі мрії	piękne marzenia	образ замінено емоційним забарвленням
гіркі сльози	łzy rozpaczy	«гіркість» компенсована емоцією

5. Стратегія описового перекладу. Використовується, якщо немає жодного відповідника, а значення потребує пояснення.

Таблиця 13.

Оригінал	Описовий переклад польською
солоні жарти	żarty o charakterze wulgarnym
солоне слово	obraźliwe słowo, przekleństwo
гіркий на серці	odczuwanie głębokiego bólu / smutku
медові уста	słowa pełne czułości, delikatności

киснути від образи	odczuwać narastającą obrażoną złość
солодко на душі	odczuwać przyjemne emocje
залишити гіркий слід	pozostawić bolesne wspomnienie
гострий язик	osoba mówiąca bardzo złośliwie

Типові труднощі перекладу смакових фразеологізмів

1. Різниця в культурних конотаціях

польське *słodki* має яскраво виражену іронію;

українське *солодкий* може мати пестливість.

Неправильний переклад може змінити тональність висловлювання.

2. Відсутність смакової метафори в одній із мов

У польській не існує смакової метафори *солоне слово*, тому буквальний переклад буде комічним або дивним.

3. Поліфонічність смакових категорій

Одне слово має багато переносних значень:

гострий може означати інтелект, злость, критику;

польське *ostrzy* має ще ширше коло значень.

Це ускладнює вибір правильного контекстуального відповідника.

4. Різний ступінь експресивності

Польське *słodka minka* надзвичайно експресивне й іронічне, українське *солодка мина* – значно менш усталене.

5. Асиметрія в частотності

Деякі фразеологізми частіше вживаються в одній мові, ніж в іншій:

польське *kwaśny humor* – дуже часте;

українське *кислий настрій* – менш поширене.

Перекладацький аналіз типових пар фразеологізмів

Наведемо аналіз кількох показових прикладів.

1. «*Słodkie słowa*» – «солодкі слова»

формально еквівалентні, однакове смислове ядро, але: польська версія має сильніший іронічний підтекст. У художньому перекладі українською інколи потрібне підсилення: *солоденькі слівця, улесливі слова*.

2. «*Kwaśna mina*» – «кисла міна»

Повний еквівалент, ідентична метафора, однакові прагматичні функції, стабільні відповідники в корпусах. Перекладається без утрат.

3. «*Sól w oku*» – немає українського відповідника

Найскладніший випадок. Потрібно застосувати функціональний переклад: *той, хто муляє очі, той, хто драгує, нібито кістка в горлі* (образний, але несмаковий).

4. «*Słony rachunek*» – «солоня ціна»

Повний еквівалент, але польське частіше вживається у фінансових текстах, українське – в побутовому контексті.

5. «*Słodka mina*» – умовний відповідник «солодка міна»

Формальна подібність існує але українське словосполучення не є фразеологізмом. Потрібен переклад: *удавана мила посмішка, приємна мінішка для вигляду*.

Перекладацькі рекомендації

На основі проведеного аналізу можна сформулювати рекомендації для перекладачів:

1. Перевіряти наявність фразеологічного відповідника у словнику та корпусах.
2. Не застосовувати буквальний переклад, якщо він знижує прагматику або викликає комічний ефект.
3. Враховувати національні стилістичні домінанти: польська – іронія; українська – емоційність і моральність.
4. Застосовувати компенсацію, коли образ неможливо зберегти.

5. Контекстуальний аналіз є ключовим для вибору адекватного відповідника.

6. Смакові метафори потрібно перекладати як емоційні, а не буквальні одиниці.

3.6. Висновки до розділу 3

Компаративний аналіз густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах дав змогу виявити систему міжмовних відповідностей, відмінностей, структурних і семантичних закономірностей, а також культурно-символічні особливості, що визначають функціонування смакових образів у мовній картині світу двох народів. У результаті аналізу встановлено таке.

1. Становлення семантичних полів смакової фразеології. Дослідження показало, що в обох мовах густаторна лексика формує подібні семантичні поля, зокрема:

«солодке» → приємність, улесливість, іронія;

«гірке» → болісна істина, життєвий досвід, страждання;

«кисле» → невдоволення, негативні емоції, напруга;

«солоне» → дороговизна, надмірність, фінансовий дискомфорт;

«гостре» → критика, інтелект, конфліктність.

У двох мовах смакові метафори ґрунтуються на універсальних когнітивних моделях («приємне – солодке», «болісне – гірке», «роздратування – кисле»), однак утворюють специфічні культурні відтінки.

2. Типи міжмовної відповідності фразеологізмів. Порівняння матеріалу виявило значну кількість повних еквівалентів: (напр., *gorka prawda* – *gorzka prawda*, *kisła mina* – *kwaśna mina*, *solona ціна* – *słona cena*). Це свідчить про спільність слов'янської ментальності та подібність метафоричного мислення.

Часткові еквіваленти структурно близькі, однак із певними семантичними або прагматичними відмінностями.

Функціональні відповідники виявляються тоді, коли образи різні, але комунікативна функція збігається (напр., *солоні жарти – sprośne dowcipy*).

Лакуни та безеквівалентні фразеологізми. Наприклад: польські: *sól w oku, słodka minka, kwaśny tyt*; українські: *солоні жарти, солоне слово, медові уста, гіркий на серці*. Лакуни зумовлюються культурними та стилістичними особливостями кожної мови.

3. Асиметрія в структурі, семантиці та експресивності. Встановлено, що польські смакові фразеологізми частіше мають іронічний, сатиричний характер, значною мірою функціонують у суспільно-політичному та побутово-оцінному дискурсі; українські відзначаються більшою ліричністю, емоційною насиченістю та морально-оцінним значенням. Такі відмінності формують своєрідну мовно-культурну асиметрію.

4. Когнітивні моделі концептуалізації смаку. Проведений аналіз підтверджує, що: обидві мови використовують смакові враження як базові когнітивні метафори, що структурують досвід; найбільш універсальною моделлю є “смак → емоція”; моделі “смак → істина”, “смак → соціальна поведінка”, “смак → моральна оцінка”, “смак → фінансова характеристика” проявляються в різних мовах майже паралельно. Когнітивна системність свідчить про те, що смакові відчуття є одним із найдавніших і найстабільніших джерел метафоризації.

5. Особливості перекладу густаторних фразеологізмів. Аналіз перекладознавчих аспектів дозволив визначити: Стратегії перекладу варіюються від повного еквівалента до компенсації та описового перекладу. Найскладнішими для відтворення є фраземи з культурною та стилістичною асиметрією. Переклад смакових фразеологізмів потребує: урахування конотацій, стилістичної сили, дискурсивної сфери, емоційного тону, культурної символіки. Буквальний переклад у багатьох випадках призводить до семантичної або стилістичної втрати. Узагальнюючи, можна стверджувати, що переклад густаторних фразеологізмів є одним із найскладніших

фразеологічних сегментів, оскільки поєднує тілесно-сенсорні, емоційні, культурні та оцінні компоненти.

6. Загальний підсумок розділу. Компаративний аналіз показав, що українська та польська густаторна фразеологія характеризується високим ступенем паралельності, але одночасно містить істотні розбіжності, що визначаються національною культурою, історичними традиціями та стилістичними домінантами. Таким чином, густаторні фразеологізми є не лише мовними одиницями, але й культурно-психологічними маркерами, що репрезентують специфіку світосприйняття носіїв обох мов.

Отже, результати розділу 3 становлять теоретичну основу для узагальнень, які будуть представлені у висновках роботи, а також слугують базою для подальших розвідок у сфері перекладу та контрастивної лінгвістики.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській кваліфікаційній роботі здійснено комплексне компаративне дослідження густаторної фразеології в польській та українській мовах. На основі аналізу значного корпусу лексикографічних та текстових джерел (понад 600 одиниць) вирішено наукове завдання щодо виявлення специфіки мовної концептуалізації смаку, визначення структурно-семантичних параметрів смакових фразеологізмів та встановлення закономірностей їхнього перекладу.

Результати проведеного дослідження дають підстави сформулювати такі узагальнені висновки:

Теоретико-методологічні засади дослідження

Аналіз теоретичної бази підтвердив, що густаторна фразеологія є унікальним об'єктом лінгвістичних студій, який знаходиться на перетині традиційної фразеології, когнітивної лінгвістики та лінгвокультурології.

Концептуальна природа смаку: Встановлено, що смак (*gustus*) у мовній картині світу українців та поляків виходить далеко за межі фізіологічного відчуття. Він функціонує як базова когнітивна метафора, що структурує абстрактні сфери людського буття: емоції, мораль, соціальні відносини, інтелектуальну діяльність. Смак є одним із найдавніших і найстабільніших джерел метафоризації (т.зв. сенсорна метафора), що пояснюється первинністю тілесного досвіду в пізнанні світу.

Фразеологічний статус: Густаторні фразеологізми визначено як стійкі, відтворювані мовні одиниці, семантичним ядром яких є лексеми на позначення смакових відчуттів (солодкий/*słodki*, гіркий/*gorzki*, кислий/*kwaśny*, солоний/*słony*, гострий/*ostrzy*) або назви продуктів-носіїв смакових еталонів (мед, сіль, перець, полин, оцет).

Структурно-граматична організація

Зіставний аналіз структурних особливостей густаторних фразеологізмів у польській та українській мовах виявив високий ступінь ізоморфізму

(подібності) граматичних моделей, що зумовлено спільним індоєвропейським та слов'янським походженням мовних систем.

Домінантні моделі: Найпродуктивнішою в обох мовах є атрибутивна модель «прикметник + іменник» (напр., *gorka prawda – gorzka prawda, солодке життя – słodkie życie*). Ця модель є найбільш гнучкою для творення оцінних метафор. Другою за активністю є вербальна модель «дієслово + іменник» (*підсолодити пігулку – osłodzić pigułkę, сипати сіль на рану – syrać sól na ranę*), яка передає динаміку емоційних станів або соціальних дій.

Компаративні конструкції: В обох мовах зафіксовано стійкий ряд компаративних фразеологізмів (порівнянь), побудованих за схемою «прикметник + як + іменник» (*солодкий як мед – słodki jak miód, кислий як оцет – kwaśny jak ocet*). Ця група демонструє майже повну структурну і лексичну тотожність.

Структурна асиметрія: Виявлено незначні розбіжності на рівні синтаксичної валентності та компонентного складу. Зокрема, польська мова демонструє схильність до використання дієслівних конструкцій у тих випадках, де українська може віддавати перевагу іменниковим або описовим зворотам.

Семантична система та когнітивна метафорика

Семантичний аналіз дозволив реконструювати цілісну систему густаторних кодів, спільну для обох культур, але з виразними національними нюансами. Система базується на п'яти основних семантичних полях:

Семантичне поле «Солодке» (*Słodkie*): універсальне значення: В обох мовах асоціюється з приємністю, задоволенням, щастям, мрією (*солодкі сни, miodowy miesiąc*).

Специфіка: Виявлено амбівалентність концепту. Окрім позитиву, «солодке» часто кодує нещирість, лестоці та обман (*солодкі слова, słodkie słowa*). У польській мові цей аспект розвинений значно сильніше: лексема *słodki* часто набуває виразного іронічного та саркастичного забарвлення

(*słodki idiota, słodka minka*), що менш характерно для української мови, де переважає ліризація або пряма оцінка.

Семантичне поле «Гірке» (*Gorzkie*): це найбільш етично навантажена категорія. «Гірке» символізує страждання, життєві випробування, але водночас – істину та зцілення через усвідомлення реальності (*gorka prawda – gorzka prawda, gorkий досвід – gorzkie doświadczenie*).

Когнітивна модель: Працює за схемою «ліки – неприємні на смак, але корисні». Ця модель є абсолютно симетричною в обох мовах.

Семантичне поле «Кисле» (*Kwaśne*): маркує спектр негативних соціальних та емоційних станів: невдоволення, роздратування, нудьгу, неприязнь.

Паралелі: Фразеологізми *кисла міна – kwaśna mina* є повними еквівалентами. Однак у польській мові поле «кислого» є більш розгалуженим у характеристиці людини (напр., *kwaśny typ* – неприємна людина, що є лакуною для української мови).

Семантичне поле «Солоне» (*Słone*): економічна метафора, в обох мовах «солоне» несподівано реалізується через концепт «висока вартість / дороговизна» (*солонна ціна – słona cena, солоний рахунок – słony rachunek*). Це пояснюється історичною цінністю солі.

Асиметрія: Українська мова зберігає унікальну метафоризацію «солоного» як «грубого, непристойного» (*солоні жарти, солоне слівце*). У польській мові цей спектр значень передається лексикою, не пов'язаною зі смаком (*sprośne żarty*), що є яскравим прикладом семантичної асиметрії.

Семантичне поле «Гостре» (*Ostre*): характеризує високий ступінь інтелектуальної активності, проникливість, а також вербальну агресію та критику (*гострий розум – ostry umysł, гострий язик – ostry język*).

Специфіка: Польське *ostru* має ширший діапазон сполучуваності (напр., *ostru konflikt, ostru zima*), виходячи за межі суто смакової метафори частіше, ніж українське *гострий*.

Прагматичні функції

Дослідження показало, що густаторні фразеологізми виконують у мовленні низку важливих прагматичних функцій:

Емоційно-оцінна: Є основним засобом вираження ставлення мовця (схвалення, осуд, співчуття).

Характерологічна: Слугує інструментом створення психологічного портрета особистості (*солоденький, kwaśny typ, гострий на язик*).

Соціально-регулятивна: Визначає норми поведінки та комунікації (напр., засудження брехні через образ «солодких слів» або «підсолодження правди»).

Стилістична: Польська густаторна фразеологія тяжіє до іронії та сатири, тоді як українська – до морально-етичного повчання та емоційного драматизму. Це ключова прагматична відмінність між двома системами.

Результати компаративного аналізу та типи відповідності

Зіставлення фразеологічного матеріалу дозволило класифікувати одиниці за типами міжмовної еквівалентності:

Повні еквіваленти становлять значну частину корпусу (близько 60-70% аналізованих одиниць). Це пари типу *гірка правда – gorzka prawda, медовий місяць – miodowy miesiąc*. Наявність такого масиву підтверджує спільність ментальних процесів та історико-культурних зв'язків українського і польського народів.

Часткові еквіваленти: Одиниці, що мають тотожне значення, але відрізняються лексичним наповненням або граматичною формою. Наприклад, укр. *солодкі слова* (нейтрально-негативне) та пол. *śladkie słówka* (зменшено-пестлива форма, що підсилює іронію).

Функціональні відповідники: Різні за образом, але тотожні за ситуацією вживання. Наприклад, укр. *солоні жарти* (смаковий образ) відповідає пол. *śluste/sprośne żarty* (тактильний/описовий образ).

Лакуни (безеквівалентні одиниці): Виявлено групу фразеологізмів, унікальних для однієї з мов, що відображають національну специфіку:

Польські лакуни: *Sól w oku* (перешкода, подразник) – в українській мові немає прямого смакового відповідника (аналог «більмо в оці» втрачає сему смаку). *Kwaśny tyt* – специфічна польська соціальна характеристика.

Українські лакуни: *Солоне слово* (лайка), *медові уста* (поетичний образ, що не є стійкою фраземою в польській).

Перекладознавчий аспект

Аналіз проблем перекладу густаторних фразеологізмів засвідчив, що буквальний переклад (калькування) є можливою, але не завжди ефективною стратегією.

Основні стратегії: визначено, що найпродуктивнішими стратегіями є пошук фразеологічного еквівалента (абсолютного або відносного). У випадках лакун або семантичної асиметрії необхідно застосовувати функціональну заміну (підбір фраземи з іншим образом, але тим самим змістом) або описовий переклад (експлікацію значення).

Труднощі перекладу: найбільші виклики виникають при відтворенні конотативних відтінків (іронії, сарказму) та національно-специфічних образів (*солоні жарти*, *sól w oku*). Перекладач повинен враховувати не лише словникове значення, а й дискурсивну традицію: наприклад, знати, що польське *słodki* у характеристиці чоловіка (*słodki chłopaczek*) майже завжди містить негативну конотацію (інфантильність або нещирість), яку треба зберегти в перекладі.

Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що густаторні фразеологізми в польській та українській мовах становлять складно організовану, ієрархічну систему, яка базується на універсальних законах людського сприйняття (фізіологія смаку), але реалізується через призму національних культурних кодів.

Спільним для обох мов є:

Використання смаку як інструменту бінарної оцінки світу (добре/погано = солодко/гірко).

Основний інвентар лексичних компонентів (хліб, сіль, мед, гіркота).

Когнітивні моделі перенесення фізичних відчуттів на сферу психіки.

Відмінним є:

Стилістична тональність: польська фразеологія є більш раціональною, іронічною та соціально-критичною; українська – більш емоційною, ліричною та моралізаторською.

Наявність унікальних фразеологічних лакун, що вимагають особливої уваги в міжкультурній комунікації та перекладі.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання її результатів для вдосконалення двомовних словників, у практиці художнього перекладу та у викладанні польської мови як іноземної, де розуміння смакової метафорики є ключем до розуміння ментальності носіїв мови. Тема має значний потенціал для подальших розвідок, зокрема у напрямку аналізу функціонування цих одиниць у сучасному медіадискурсі.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Абузарова М. Фразеологічний елемент у перекладацькій практиці (на прикладі польської та української мов). *Kwartalnik językoznawczy*. Warszawa, 2016. С. 10–15.
2. Авдєєв Я. І. Фразеологізми на тлі суміжних понять та джерела їхньої лінгвокультурологічної мотивації. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. Том 28. № 1. 2025. С. 9-24
3. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові : етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кін. ХХ – поч. ХХІ ст.) : дис. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2005. 230 с.
4. Бабич Н. Д. Практична стилістика і культура української мови. Львів : Світ, 2003. С. 94–104.
5. Білоноженко В. М., Гнатюк І. С., Функціонування та лексикографічна розробка українських фразеологізмів, Київ : Наук. думка, 1989. 156 с.
6. Білоноженко В., Фразеологічне значення [в:] Енциклопедія «Українська мова», 710 с.
7. Вікісловник. Додаток: Список фразеологізмів української мови. URL : https://uk.wiktionary.org/wiki/Додаток:Список_фразеологізмів_української_мови (дата звернення: 18.11.2025).
8. Гурбанська С. О. Лінгвокультурологічний аспект вивчення інтерактивних фразеологізмів ментальності. *Філологічні студії*, 2012. Вип. 8. С. 31–37.
9. Даниленко Л. І. Національно-культурна семантика чеської фразеології. Київ, 2000. 176 с.
10. Етимологічний словник української мови: У 7 т. Редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1983. Т. 4: Н-П.

Уклад.: Р. В. Болдирєв та ін.; Ред. тому: В. Т. Коломієць, В. Г. Складенко, 2003. 656 с.

11. Етимологічний словник української мови: У 7 т. Редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1983. Т. 5: Р-Т. Уклад.: Р. В. Болдирєв та ін., 2006. 704 с.

12. Етимологічний словник української мови: У 7 т. Редкол. О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін. Київ : Наукова думка, 1983. Т. 6: У-Я. Уклад.: Г. П. Півторак та ін., 2012. 568 с.

13. Євтушова А. Українська фразеологія в аспекті національної ментальності. *Вісник ЛНУ ім. І. Франка. Філологія*, 2004. Вип. 34. Ч. II. С. 359–365.

14. Калашник В. С., Колоїз Ж. В. Словник фразеологічних антонімів української мови. Київ : Довіра, 1994. 284 с.

15. Ковалєвська Т. Ю., Швець Ю. В. Нейролінгвістична природа густаторних предикатів. *Записки з українського мовознавства*, 2025. 32, С. 296–306.

16. Ковалюк Ю. В. До питання про фразеологічну картину світу. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія “Філологічні науки”*. *Мовознавство*. Том 1, № 5, 2016. С. 151-154.

17. Колегаєва І. М. Неїстівний компонент в українських густаторних фразеологізмах: етнокультурний вимір. *Записки з українського мовознавства*. 2022. Вип. 29. С. 218–227.

18. Колегаєва І. М. Образ їжі у дзеркалі англійської і української фразеології. *Записки з романо-германської філології*. 2021. Випуск 2 (47). С. 63–80.

19. Кононенко І., Співак О., Українсько-польський словник міжмовних омонімів і паронімів, за наук. ред. І. Кононенко. Київ : Вища школа, 2008. 348 с.

20. Кононенко І., Українська та польська мови: контрастивне дослідження / *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*. Warszawa : Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 809 s.
21. Космеда Т., Гоменюк О., Осіпова Т. Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки. Познань–Харків : Коло (м. Дрогобич), 2017. 408 с.
22. Масенко Л. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Київ : КМ Академія, 2004. 164 с.
23. Медведєв Ф. П. Українська фразеологія: чому ми так говорим. Харків : Вища школа, 1982. 291 с.
24. Мирошніченко І. М. Концептуалізація працьовитості та неробства в польській фразеології (на прикладі фразеологізмів із компонентами-назвами продуктів харчування). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. 2018. Вип. 1 (24), С. 204-206.
25. Національний корпус української мови (НКУМ) URL : <http://korpus.org.ua/> (дата звернення: 04.11.2025).
26. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
27. Скрипник Л. Г. Фразеологія української мови : монографія. Київ : Наук. думка, 1973. 278 с.
28. Славінська А. Фразеологізми та «крилаті слова» у мові: функціональний аспект. *Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference «Science and Education in Progress»*. Dublin, 2023. S. 177-184
29. Словник української мови в 11 томах Академічний тлумачний словник (1970-1980) онлайн-версія URL : <https://sum.in.ua/> (дата звернення: 29.10.2025).
30. Словник фразеологізмів української мови / відповідальний ред. Винник В. О. Київ : Наукова думка, 2003. 788 с.

31. Словник фразеологізмів української мови. Білоноженко В. М. та ін. Київ : Наукова думка, 2003. 1104 с.
32. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В., Фразеологія сучасної української мови. Навчальний посібник. Київ : Знання, 2007. 494 с.
33. Український мовно-інформаційний фонд НАН України URL : <https://lcorp.ulif.org.ua/dictua/> (дата звернення: 04.11.2025).
34. Фразеологічний словник української мови. В. Ужченко, Д. Ужченко. Київ : Освіта, 1998. 224 с.
35. Фразеологічний словник української мови. Укл. В. М. Білоноженко та ін., редкол.: Паламарчук Л. С. (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1993. С. 529-980.
36. Харкевич Г. Синестетична метафора смаку як образний засіб відтворення емоцій персонажа в англomовній художній прозі. *Наукові Записки*. 2015. Вип. 138 С. 386-389.
37. Черевко І. Фразеологія пам'яток української мови XVI–XVII ст.: семантика, структура, стиль. Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2013 (Серія “Історія мови”). 236 с.
38. Чередниченко О. І. Міжкультурні аспекти перекладу. *Мовні і концептуальні картини світу*, 2001. С. 485-489
39. Чередниченко О. І. Український переклад: з минулого у сьогодення. *Літературна мова у просторі національної культури*. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. С. 88-96
40. Швець Ю. В. Густаторний код української лінгвоментальності: лінгвокультурологічний і психолінгвістичний аспекти (на матеріалі художньої літератури 18–21 ст.). дис. ... доктора філософії : спец. 03.035 – філологія. Одеса, 2025. 343 с.
41. Швець Ю. В. Контекстуальні семантико-стилістичні трансформації рекламних густативів. *Культура слова*. Київ, 2022. Вип. 97. С. 167–176.

42. Швець Ю. В. Фразеологізми з густаторним компонентом у лінгвоментальному фокусі: лінгвокультурологічний аспект (на матеріалі зразків класичної і сучасної української художньої літератури 18–21 ст.). *Вісник науки та освіти*. Київ, 2024. Вип. 8 (26). С. 522–539.
43. Bąba S. Innowacje frazeologiczne współczesnej polszczyzny. Poznań : Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, 1989. 214 s.
44. Balowski M., Chlebda W. Frazeografia słowiańska. Księga pamiątkowa poświęcona prof. dr hab. H. A. Lilicz. Opole : Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, 2001. 410 s.
45. Bańko M., Decyk-Zięba W., Rudnicka E. Leksykografia w różnych kontekstach, t. 2. Warszawa : Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2020. 302 s.
46. Bartmiński J. (red.) Współczesny język polski. Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1993. 695 s.
47. Bartmiński J. Językowe podstawy obrazu świata Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2006. 318 s.
48. Basaj M. Ekwiwalencja tłumaczeń frazeologizmów (na przykładzie języka czeskiego i polskiego). Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Polska Akademia Nauk, 1982. T. 1. S. 157–165.
49. Chlebda W. Frazeologia polska minionego wieku. Polszczyzna XX wieku: ewolucja i perspektywy rozwoju. Warszawa, 2001. S. 155–163.
50. Chlebda W. Frazeologia. Najnowsze dzieje języków słowiańskich. Opole : Język polski, 2001. S. 178-206.
51. Chlebda W. Szkice o skrzydlatych słowach. Interpretacje lingwistyczne, Opole : Uniwersytet Opolski. Studia i monografie, 2005. Nr 356. 537 s.
52. Czech M. Przekład na styku kultur. Od translatorskiego pesymizmu do (niesymetrycznego) dialogu międzykulturowego perspektywy kultury. *Perspektywy kultury*. Nr. 41, 2023. S. 181-206.

53. Dąbrowska A. Nauczanie polszczyzny jako języka obcego w historii języka polskiego. *Język polski*. Wyd. 2, 2018. S. 22-41.
54. Grzegorzczkova R. Wprowadzenie do semantyki językoznawczej, Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2010. 224 s.
55. Ilustrowany słownik frazeologiczny. L. Szary. Kraków : Greg, 2012. 208 s.
56. Kononenko I., Język ukraiński i polski: studium kontrastywne. Warszawa : Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2023. 809 s. 62.
57. Kononenko I., Wielki polsko-ukraiński słownik frazeologiczny z indeksem. Warszawa : Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 732 s.
58. Lakoff G., Johnson M. *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press, 1980. 242 s.
59. Lewicki A. M., Aparat pojęciowy frazeologii, [w:] L. Ludorowski, W. Magnuszewski (red.), *Z badań nad literaturą i językiem*, Warszawa–Poznań : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1974. S. 135–151.
60. Lewicki A. M., Pajdzińska A., *Frazeologia*, [w:] J. Bartmiński (red.), *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku, t. 2: Współczesny język polski*, Wrocław : Wiedza o Kulturze, 1993. S. 307–326.
61. Małycka A. Frazeologizmy – czym są oraz skąd się wzięły?. Źródło elektroniczne, 2022. <https://startpolish.pl/frazeologizmy-czym-sa-oraz-skad-sie-wziely/> (дата звернення: 05.11.2025).
62. Mycan D. M., Podstawowe problemy polskiej i ukraińskiej frazeologii. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2010. Вип. XXIII. С. 334-340.
63. Narodowy korpus języka polskiego URL : <http://www.nkjp.uni.lodz.pl/> (дата звернення: 06.11.2025).
64. Pajdzińska A. Interpretacja w języku. *Postscriptum*, 2004-2005. Nr 2-1 (48-49), S. 212-226.

65. Pisarek W., Stickel G., Dąbrowska A., Stereotypes and linguistic prejudices in Europe. *Research Institute for Linguistics Hungarian Academy of Sciences*. e-book. 2017. 279 s.
66. Skorupka S. Słownik frazeologiczny języka polskiego: w 2 t. Warszawa : Wiedza powszechna, 1974. – T. I: A–P. 788 s.
67. Skorupka S., Typy połączeń frazeologicznych. *Poradnik Językowy*. 5/1952, S. 12–20.
68. Słownik frazeologiczny gwary staroobrzedowców w Polsce. M. Grupa-Dolińska. Toruń : Wydawnictwo Naukowe UMK, 2024. 142 s.
69. Słownik frazeologiczny PWN z Bralczykiem. E. Sobol. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. 588 s.
70. Słownik frazeologiczny PWN. A. Kubiak-Sokół, Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2019. 464 s.
71. Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny. Opr. Bąba S., Liberek J. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, Wyd. 1, 3 dodruk., 2003. 1096 s.
72. Słownik frazeologiczny z ćwiczeniami dla uczących się języka polskiego jako obcego Red: G. Dziamska-Lenart, E. Woźniak-Wrzesińska. Wyd. Rys, Wydanie I. Poznań, 2021. 274 s.
73. Słownik idiomów polskich PWN. E. Sobol. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2006. 428 s.
74. Słownik języka polskiego : w 11 t. pod red. W. Doroszewskiego. Warszawa : PAN, 1958–1969. T. I : A–C, 1958. 1206 s.
75. Słownik stereotypów i symboli ludowych t. 2, z. IV, Rośliny: zioła. Wydanie II red. Bartmiński J., 2022. 494 s.
76. Sułkowska M., Międzyjęzykowa ekwiwalencja frazeologizmów na przykładzie związków somatycznych w języku polskim, francuskim i włoskim. *Poradnik Językowy*. 6/2006. S. 6–16.

77. Uniwersalny słownik języka polskiego URL : <https://sjp.pwn.pl/sjp/uniwersalny> (дата звернення: 03.11.2025).
78. Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami. Opr. A. Kłosińska, E. Sobol, A. Stankiewicz. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2005. 840 s.
79. Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami. URL : <https://sjp.pwn.pl/oferta/haslo/Wielki-slownik-frazeologiczny-PWN-z-przyslowiami;5724366.html> (дата звернення: 20.11.2025).
80. Wielki słownik języka polskiego PAN <https://wsjp.pl/> (дата звернення: 03.11.2025).
81. Wielki słownik poprawnej polszczyzny. Red. A. Markowski. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. 1708 s.
82. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics The Semantics of Human Interaction Second edition. Mouton de Gruyter. Berlin, New York, 2003. 501 s.
83. Yodlovska A., Szczyszczek M. L. Percepcyjna cecha smaku w polskiej i ukraińskiej lingwokulturach (grupa tematyczna «napoje»). *Мова. Література. Фольклор*. No 2 (2023) С. 5-12.
84. Związek frazeologiczny. Wikipedia. https://pl.wikipedia.org/wiki/Zwi%C4%85zek_frazeologiczny (дата звернення: 09.11.2025).